

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

VÝVOJ PODMÍNEK VÝKONU VAZBY A VÝKONU TRESTU VE VĚZNICÍCH A VAZEBNÍCH VĚZNICÍCH ČESKÉ REPUBLIKY

(Kriticko-etická reflexe vězeňské praxe především s ohledem na požadavek lidské důstojnosti)

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jindřich Šrajer Dr. theol.

Autor práce: Bc. Drahomíra Horová
Studijní obor: Etika v sociální práci KS
Ročník: 3.

2015

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

15. března 2015

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. Mgr. Dr. theol. Jindřichu Šrajerovi
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 VZNIK A VÝVOJ VĚZEŇSTVÍ	8
1.1 Historie vězeňství.....	8
1.1.1 Pravěk.....	8
1.1.2 Starověk	8
1.1.3 Středověk	10
1.1.4 Ukládání trestů ve středověku (995 – 1775).....	11
1.1.5 Reforma středověkého trestního práva (1776 – 1847).....	12
1.1.6 Vězeňství habsburské monarchie 1848 – 1917.....	14
1.1.7 Vězeňství Československé republiky 1918 – 1938.....	16
1.1.8 Vězeňství v Protektorátu Čechy a Morava 1939 – 1945.....	18
1.1.9 Obnova československého vězeňství (1945 – 1952)	20
1.1.10 Československé vězeňství podle sovětského vzoru (1953 – 1965) ...	22
1.1.11 Reforma československého vězeňství (1965 – 1989).....	23
1.1.12 Reforma českého vězeňství (1990 – 1992).....	25
1.2 Současné vězeňství v ČR	27
2 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	39
2.1 Základní úkoly a organizace Vězeňské služby České republiky	39
2.2 Legislativní rámec výkonu Vězeňské služby v České republice	40
2.3 Struktura věznic v České republice.....	45
2.3.1 Věznice pro výkon trestu odnětí svobody.....	45
2.3.2 Vazební věznice.....	46
2.4 Výkon trestu odnětí svobody	47
2.4.1 Účel výkonu trestu odnětí svobody.....	48
2.4.2 Sociální podmínky a práva odsouzených ve výkonu trestu v České republice.....	49
2.4.3 Zacházení s odsouzenými	52
2.4.4 Programy zacílené na zacházení s odsouzenými	53
2.4.5 Pracovní aktivity odsouzených	54
2.4.6 Vzdělávací aktivity odsouzených.....	54
2.4.7 Zájmové aktivity odsouzených	56
2.4.8 Speciální výchovné aktivity pro odsouzené.....	57
2.4.9 Oblast utváření vnějších vztahů odsouzenými.....	57
2.5 Výkon vazby	58
2.5.1 Účel výkonu vazby.....	59
2.5.2 Sociální podmínky a práva obviněných	59
2.5.3 Zacházení s obviněnými ve vazební věznici.....	62
2.5.4 Dovolené aktivity obviněných ve vazební věznici.....	62
2.5.5 Dovolené pracovní aktivity obviněných ve vazební věznici	64
2.5.6 Preventivně výchovný program pro obviněné ve vazebních věznicích.....	64
2.5.7 Možné zájmové a sportovní aktivity obviněných ve vazební věznici..	64
3 SYSTÉM VĚZEŇSTVÍ S OHLEDEM NA LIDSKOU DŮSTOJNOST A LIDSKÁ PRÁVA	66

3.1 Věznění ve vztahu ke svobodě a lidské důstojnosti	66
3.2 Zhodnocení úrovně vězeňství České republiky	71
ZÁVĚR.....	78
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	79
ABSTRAKT.....	83
ABSTRACT	84

ÚVOD

Jsem zaměstnána u Vězeňské služby České republiky ve Vazební věznici, tudíž jsem si zvolila téma mé diplomové práce z prostředí, které je mi blízké.

Ve své práci se zabývám vývojem podmínek výkonu vazby a výkonu trestu ve věznicích a vazebních věznicích České republiky. Cílem mé práce je porovnání nejen současných podmínek výkonu vazby a výkonu trestu ve věznicích a vazebních věznicích České republiky s podmínkami z let minulých, ale zejména pokroku v zachovávání práv a lidské důstojnosti vězněných osob.

Použiji k tomu metodu sekundární analýzy dat a metodu zúčastněného pozorování (pracuji ve vazební věznici již devátým rokem), která bude předpokladem pro kriticko-etickou reflexi úrovně vězeňství v ČR s ohledem na lidskou důstojnost.

V první kapitole půjde o stručné představení dějinného vývoje vězeňství, zejména v českých zemích v posledních několika stoletích až po současné vězeňství v České republice, kde se na vývoji podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody zásadním způsobem projeví historicky významné události.

V druhé kapitole stručně představím Vězeňskou službu České republiky, její základní úkoly a organizaci. Uvedu zde nejdůležitější legislativní normy, které příslušníci i civilní zaměstnanci při svém zacházení s odsouzenými a obviněnými mají a musí je dodržovat. Tato kapitola seznamuje s druhy věznic a vysvětluje zásadní rozdíl mezi věznicí a vazební věznicí. Popisuji zde rovněž účel výkonu trestu odnětí svobody, sociální podmínky a práva odsouzených, zacházení s odsouzenými, programy zacházení a aktivity pro odsouzené.

Ve druhé části seznamuji s účelem výkonu vazby, se sociálními podmínkami a právy obviněných a rovněž se zacházením s obviněnými, aktivitami a programy pro obviněné.

Pojetím lidských práv a lidské důstojnosti v systému vězeňství se zabývám ve třetí kapitole, kde eticky zreflektuji věznění ve vztahu ke svobodě a lidské

důstojnosti a zhodnotím úroveň vězeňství České republiky.

V závěru této práce stručně shrnu zjištění, ke kterým jsem dospěla ve své práci, v uznávání lidských práv a v respektování lidské důstojnosti v rámci praxe českého vězeňství.

1 VZNIK A VÝVOJ VĚZEŇSTVÍ

1.1 Historie vězeňství

V každé epoše je vězeňský systém kulturním, sociálním a samozřejmě i ekonomickým zrcadlem společnosti. Vychází se přitom se základního předkladu, kterým je svoboda člověka, resp. jeho svoboda jednání, za které nese odpovědnost. Pro pochopení a zároveň uskutečňování vývoje a pokroku ve vězeňství považují nejen za podnětnou, ale v podstatě za nezbytnou, znalost dějin, penitenciariistiky.

1.1.1 Pravěk

O trestu odnětí svobody v dnešním slova smyslu nelze v pravěku ještě hovořit, a to z důvodu nepřítomnosti nejen personálních, ale i materiálních podmínek tehdejší společnosti. Uvěznění provinilců nebylo tehdy ještě možné. Přesto se zde realizovala izolace provinilce ze společnosti jeho vyhnáním z rodu.

1.1.2 Starověk

Ani ve starověku nelze ve věznění spatřovat dnešní smysl trestu odnětí svobody. Jednalo se pouze o izolaci provinilce, která měla funkci především zastrašit od dalšího podobného jednání nejen samotného viníka, ale i celou širokou společnost. Není zde ještě snaha o nápravu provinilce – pouze represe a pomsta. Nutno podotknout, že nejčastěji se trestalo smrtí (v otrokářské společnosti bylo jednodušší zločince fyzicky likvidovat, neboť otrok byl pouhou věcí bez zachování svých základních lidských práv). Vězení tehdy zpravidla plnilo funkci zabezpečení odsouzeného pro výkon dalšího trestu - trestu smrti, převládajícího ještě ve feudalismu.

Jak uvádí Jůzl, jsou známy z dob starověkého Říma v zemi vyhloubené *kobky*, do kterých byli vrženi vězni, ale i vězení zvaná *Robur*. První *Robur* v Římě postavil římský císař Tullus Hostilius (672 - 640 př. n. l.).

„ ...onen Robur, byla kruhová kobka bez světla a čerstvého vzduchu, jejíž vchod byl zavalován těžkým kamenem. Později se z tohoto objektu vyvinuly vlastní budovy vězení. V tomto opatření můžeme sledovat vznik a vývoj vězení na další staletí. Podstatné je, že v činnosti římských vězení se prolínaly cíle odnětí svobody, bezpečnostního střežení a trestu smrti. Byli zavíráni ti, kteří porušovali veřejný pořádek, z důvodu ochrany společnosti byli izolováni dlužníci a také osoby, aby tam záměrně uhynuly hladem (např. král Numíbie , Yugurtha).“¹

Vedle výše uvedené praxe máme zmínky (Římský zákon XII desek z pol. 5. stol. př. n. l.) i o uplatňování trestů peněžitých – pokuty, zabavení majetku, vyhnanství a zmrzačení těla krutými tělesnými a ponižující tresty jako je stínání končetin. Za lehčí provinění jako alternativu uvěznění aplikovali ve starém Římě dlužní a trestní otroctví. Ten, kdo nemohl svůj dluh splatit, ztratil svobodu a byl povinen si svůj dluh u věřitele odpracovat. Jsou dosvědčeny i nucené práce v dolech (ad metala), štvance šelmami (ad bestias) a gladiátorské hry (ad ludum gladiátorum). Jako věznice sloužilo také Koloseum.²

„Trest vězení (vincula) v Římě nebyl zpočátku známý, pro zajišťovací a vyšetřovací vazbu sloužilo vězení – carcer (ohrazení). Zejména urození občané byli vyšetřováni na svobodě, ale museli se zdržovat v Římě (tzv. volná vazba custodia libera), nebo v soukromé vazbě (custodia privata).“³

V historickém procesu humanizace vězeňství se výrazně projevil vliv křesťanství, které jako jeden z aktů milosrdenství, nabádá k pomoci a péči o vězněné osoby. V jeho počátcích to bylo dáno především tím, že křesťané byli sami tvrdě pronásledováni, uvrhováni do vězení a zabíjeni. Ze začátku 5. stol. po Kr. se například dochovalo svědectví, že:

„Císařské zákony ukládaly soudcům, aby každou neděli spolu s biskupy kontrolovali, zda se slušně zachází s vězni. Biskupům bylo dovoleno vězně kdykoliv navštěvovat a ujímat se křivě nařčených.“⁴

„Pozice a povinnosti biskupů upravují i kapitulní výnosy Karla Velikého, jež

---

¹ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 25

² Srov. JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 25

³ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 25

⁴ Tamtéž, s. 28

jim mimo ostatní charitativní činnosti ukládají každý týden navštěvovat vězně v žalářích, bdít nad tím, jak se s nimi zachází a případně sehnat peníze na jejich osvobození – a to buď osobně, nebo prostřednictvím svého arcijáhna.“⁵

1.1.3 Středověk

Tradičně bývá středověk označován jako historická epocha, jež je ohraničena pádem západorímské říše v roce 476. S přihlédnutím ke složitosti a nejednoznačnosti dělení historických epoch vězeňství zařazují sem i jedno z prvních nařízení, zabývajících se vězeňstvím, jenž vydal císař Theodosius II. v roce 435 a dále císař Justinián v roce 529 s cílem usměrnit údržbu a provoz vězení.⁶

“- upravovalo dozor a kontrolu, např. úlohou soudců byla též kontrola stav vězení a řešili stížnosti vězňů,

- *určovalo způsob zacházení se zadrženými,*
- *stanovilo náklady na údržbu vězení,*
- *poprvé v dějinách byly uplatněny prvky kategorizace, neboť bylo nařízeno oddělit ženy od mužů a držet je zvlášť,*
- *oficiálně bylo povoleno, aby se zadrženými mohli pravidelně komunikovat kněží a pečovali o jejich duši.“⁷*

Justiniánův kodex z roku 553 doporučuje, aby byla zajištěna vězňům strava a dozorcí byli při práci sledováni, z čehož je patrná snaha o kontrolu dodržování tehdy platných opatření.

„Z kontextu biblické zvěsti a situace prvotní církve lze říci, že součástí služby vězňům je také zvěstování evangelia včetně služby k obrácení a křtu vězňům i věznitelům. Nechybí ani empatie, účast a starost o jejich aktuální psychologický stav, pomoc v materiální nouzi a také upozorňování na bezprávi a nelidské zacházení.“⁸

Dále se zaměřím na historické členění vězeňství především v našich

---

⁵ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 29

⁶ Srov. JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 26

⁷ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 26

⁸ Tamtéž, s. 35

končinách, kde se ztotožňují s výstižnou periodizací dějin české penitenciaristiky PhDr. Aleše Kýry (vedoucího Kabinetu historie a dokumentace Vězeňské služby České republiky), který dělí jednotlivé etapy z pohledu důležitých historických událostí, zásadního významu pro česká území.

1.1.4 Ukládání trestů ve středověku (995 – 1775)

Slovanský stát ve střední Evropě byl poprvé nazván Velkou Moravou až v roce 950 byzantským císařem Konstantinem VII. v jeho díle *De administrando imperio* (O spravování říše). Po zániku Velkomoravské říše na její dědictví navázaly mnohé evropské státy. Pod vedením rodu Přemyslovců se začal formovat český stát.

„Středověké tresty byly zejména tělesné a končily smrtí nebo těžkým ublížením na zdraví.“⁹

Avšak v legendách o svatém Václavu, který byl zabit v roce 935 se traduje, že kromě stavění kostelů, péče o chudé, otroky a vězně rovněž kácel šibenice a vykonal i posmrtné zázraky, které se děly po jeho uložení v rotundě sv. Víta (osvobození z žaláře a okovů a uzdravení těch, kdo se modlili k mučedníku Václavovi).

„ Již na úsvitu našich dějin se objevují náznaky humanizace v trestním právu, neboť dobové legendy o svatém Václavu např. uvádějí, že bořil šibenice, mučidla a žaláře a vzdal se hrdelních soudů.“¹⁰

S rozvojem měst, ke kterému přispělo získání dědičného královského titulu Přemysla Otakara I. v roce 1198, se zpočátku soudnictví provozovalo výhradně na dvoru panovníka, jenž svolával k řešení soudů sjezdy církevních i světských šlechticů.

„ V první polovině 13. Století byl vybudován systém župních hradů, které sloužily k obraně, státní správě a také soudnictví. Byly zřizovány i prostory k držení osob, zbavených svobody. Šlo spíše o vazbu před vlastní krvavou exekucí,

---

⁹ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 10

¹⁰ Tamtéž, s. 10

o popravu hladem nebo o politickou internaci osob vyššího stavu.“¹¹

Zde ještě nebyli umisťováni odděleně mladiství a muži od žen.

„Vývoj soudní soustavy přerušila husitská revoluce, která nahradila přijaté normy božím zákonem. Základem politického programu husitů se staly tzv. čtyři pražské artikuly, formulované v červenci 1420. Jejich zásadní dodržování a aplikace vojenského řádu znamenala odstranění nerovnosti i stavovských rozdílů před právem.“¹²

Trestní právo však nesloužilo vždy pouze k potrestání zločinů, ale bylo i zneužíváno k odstranění nepohodlných osob.

„ Soudní procesy s kacíři a čarodějníky probíhaly v Evropě ve dvou vlnách ve 13. a 15. století za podpory tehdejších papežů římskokatolické církve. Vynášené tresty smrti byly vykonávány stětím nebo upálením odsouzeného na hranici.“¹³

Na severní Moravě v polovině 17. století se spustila vlna čarodějnických procesů. Byla uznávána tortura, kterou definoval popisem aplikace a rozříděním stupňů hrdelní řád Josefa I.

1.1.5 Reforma středověkého trestního práva (1776 – 1847)

Mučení nevedlo k odhalení pravdy, nýbrž velmi často vedlo k justičním omylům. Osvícenská filozofie kladla důraz na humanitu a pokrok. Důležitá pro další vývoj byla habsburská císařovna Marie Terezie, která v roce 1776 zakázala mučení a omezila ukládání trestů smrti novým trestním kodexem, který byl zastaralý již v době vzniku, neboť víceméně pouze kodifikoval staré zvyky, což dokládá široká škála krutých trestů.

„Pokračovatelem právních, ale i vězeňských reforem Marie Terezie byl její syn Josef II., který dospěl, ke zrušení trestu smrti a jeho nahrazení doživotním uvězněním v pevnosti. V důsledku tvrdých podmínek věznění v podzemních celách, tzv. kasematech, kam nepronikal sluneční svit, kde bylo vlhko a chlad, umírali

---

¹¹ JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 10

¹² FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 15

¹³ JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 11

vězni na nejrůznější onemocnění do 3 let.¹⁴

Josef II. prosadil i řadu osvícenských reforem.

„ I když z feudálních trestů povolil jak bití, vypalování cejchů, tak i pranýř a veřejnost poprav, nastolil zásadu úměrnosti mezi společenskou nebezpečností deliktu a přísností trestu. Ten má sloužit k převýchově pachatele. Trest smrti zrušil v řádném řízení, omezil jeho užití jen na výjimečný stav.“¹⁵

Přísnost trestů během posledních staletí slábla, ubývalo krutosti a utrpení, projevovalo se více respektu a humanity. Je to spojeno se změnou v pohledu na trestání – primárním cílem již nebylo tělo, nýbrž duše.¹⁶

„Po pokání, které se vyzuřilo na těle, musí nastoupit trest, jenž působí v hloubce: na srdce, na myšlení, na vůli, na hnutí mysli. Tento princip zformuloval jednou pro vždy Mably: Trest, mohu-li to tak říci, by měl zasáhnout spíš duši, než tělo.“¹⁷

Snaha o postihování netělesné duše se projevila v průběhu staletí i v samotné trestní praxi.¹⁸

„ Je nepochybné, že definice trestných činů, hierarchie v jejich závažnosti, rozpětí shovívavosti, to, co bylo tolerováno, a to, co bylo zákonem dovoleno – toto vše se během dvou set let do značné míry změnilo. Mnoho zločinů přestalo být zločiny, neboť byly svázány s jistým působením náboženské autority nebo s určitým druhem ekonomické aktivity, rouhání ztratilo status zločinu, pašeráctví a krádeže služebnictva svou závažnost.“¹⁹

Toto období reforem a nového pokrokového přístupu k trestání provinilců bylo velmi významné, neboť zde již sílila snaha o nápravu – převýchovu cestou cíleného působení na myšlení a chování trestaných, nikoliv pouze fyzické potrestání.

Obnovením trestu smrti v roce 1795 (pro velezradu a pokus o ni), císařem Františkem II. (u nás v roce 1803) nebyla zločinnost zásadně ovlivněna.

---

¹⁴ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 11

¹⁵ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 31

¹⁶ Srov. FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat*, s. 49

¹⁷ Tamtéž, s. 49

¹⁸ Srov. FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat*, s. 50

¹⁹ FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat*, s. 50

„ V roce 1823 byla v Praze založena první státní, dnes již neexistující Svatováclavská trestnice, kde poprvé došlo k řádné diferenciaci vězněných osob, tj. oddělení mužů, žen a mladistvých a více narušených osob od méně narušených.“²⁰

Jan Uhlík zmiňuje, že v důsledku uznání křesťanství docházelo postupně ke zmírnění krutého trestání. Začaly vznikat *pracovní domy*, ve kterých si museli tuláci a žebráci na obživu vydělat, později se ze snahy o napravování provinilců prací vyvinuly *nápravné domy*. Později tyto zkušenosti z nápravných domů využili budovatelé skutečných *žalářů*, vznikajících přizpůsobením starých klášterů a pevností. Tyto žaláře doplnila posléze soustava okresních věznic - *šatlav*, pro výkon zejména krátkých trestů, jakými byly především přestupky. I přes významné zmírnění krutého trestání nebylo radno se do těchto míst dostat, jak varuje ve vysvětlení posláni „Domu trestního“ P. F. J. Řezáč (reformátor vězeňství a školství) ve své maloformátové knížečce, z roku 1847, kterou nazval „Obraz země České čili Pohled na vlast Čechů“ ve spisku, pod označením § 26:

„Zwrhne-li se který z obyvatelů, že by sobě na hanebnou potupu a skázu, spoluobčanům svým pak na neřestnou obtíž byl, ano dopustí-li se zlodějství, podvodů a šeredných výstupků bývá od těch, jimž náleží, uchopen, ku právu pohnán nebo dodán, pak vyšetřován a souzen. Pro takové nešlechetníky uchystány jsou káznice, šatlawy, žaláře a kriminály, vůbec domy trestní. Uchovejž sám Pán každého, aby do takových míst se nedostal!“²¹

1.1.6 Vězeňství habsburské monarchie 1848 – 1917

Postih pachatele doznal výrazných změn. Právě posun významu trestu z „pomsty“ za prožité bezpráví ke snaze o nápravu vězněného je jeden z nejdůležitějších okamžiků v dějinách nejen českého vězeňství. K tomuto posunu došlo až v polovině 19. století v rámci reformy soudnictví.

Události roku 1848 se projeví i v Čechách a na Moravě (tehdy součást

²⁰ Uhlík „J. F.J.Řezáč-reformátor vězeňství a školství,s.23

²¹ Uhlík „J. F.J.Řezáč-reformátor vězeňství a školství,s.24

rakouského císařství) zestátněním soudnictví a vězeňství. Jak uvádí Aleš Kýr, byl trest odnětí svobody po vydání císařského patentu v roce 1852 vykonáván ve vězení, v tuhém vězení, v žaláři a v těžkém žaláři. Rozdíl spočíval zejména v poutání, stravování, odívání a zařazování trestanců do pracovní činnosti.

„Vězni již nebyli na celách spoutáni a poutacích prostředků bylo používáno pouze při jejich transportu, anebo krátkodobě, v případě pokusu o útěk nebo násilného jednání. Vězení bylo zcela zestátněno a jeho řízení se ujalo ministerstvo spravedlnosti“²²

Domácí řád pankrácké věznice (tehdejší c.k. mužské trestnice) z roku 1889, poskytuje obraz o tehdeším českém vězeňství (ke shlédnutí na www.vscr.cz).

„Všichni trestanci byli povinni vykonávat přidělenou práci, navštěvovat bohoslužby (katolické, evangelické nebo židovské) a negramotní nebo nedostatečně vzdělaní trestanci do 35 let věku byli povinni se zúčastňovat školního vyučování. Trestní ústavy byly střeženy vojskem až do vydání zákona č. 16/1914 ř. z., o sboru stráže vězeňské. Dohled nad výkonem trestu prováděl domácí komisař, příslušný vrchní státní zástupce a v nejvyšší instanci generální inspektor pro vězeňství se sídlem v Praze.“²³

Budují se nově vězeňská zařízení Bory (Plzeň), Pankrác (Praha), či se rekonstruují jiné objekty (Středověký hrad Mírov, kartuziánský klášter ve Valdicích). O nápravu vězňů se snaží nejvíce duchovní. Ve Svatováclavské trestnici první začal s výukou uvězněných vězeňský kaplan František Josef Řezáč.

„V roce 1852 vzdal spis Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců, který je komparativní studií tehdejších vězeňských systémů s hlubokým pohledem na problematiku nápravy pachatelů trestných činů.“²⁴

Ve 2. polovině 19. století se rozvíjí vzdělávání vězňů, zejména mladistvých a sociální pomoc při propuštění, kterou poskytovaly dobrovolné spolky.

---

²² JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 12

²³ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

²⁴ JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 12

1.1.7 Vězeňství Československé republiky 1918 – 1938

V roce 1918 převzala nově vzniklá Československá republika vězeňský systém z Rakouska-Uherska, kde byl zaveden systém trestnic, věznic, donucovacích pracoven a polepšoven.

„Základní legislativní úprava, organizace a správa vězeňství byla postupně zdokonalována počínaje rokem 1919. Zejména byl prohlubován progresivní systém výkonu trestu, založený na postupném zmírňování vězeňského režimu v závislosti na průběhu nápravy trestanců, rozdělených zpravidla do 3 disciplinárních tříd. Převedení do I. třídy bylo předpokladem k návrhu na podmíněné propuštění z výkonu trestu, které bylo uzákoněno již v roce 1919.“²⁵

Prezident Tomáš G. Masaryk akceptováním trestního zákona navázal na rakouské penitenciární tradice, avšak vytvářely se nové vězeňské předpisy, domácí řády pro trestnice a věznice (dnes vnitřní řády věznic) a služební řády pro dozorce a úředníky.

„ Zákonem z roku 1929 (č. 102 Sb.) byly zřízeny nucené pracovní kolonie jako zvláštní druh donucovacích pracoven. Delikventi v nich mohli setrvat až pět let.“²⁶

„Informace o vězeňství nebyly utajovány. Svědčí o tom publikace „Vězeňství v Československé republice“ z roku 1930, která byla běžně dostupná a každý daňový poplatník se jejím prostřednictvím mohl seznámit se systémem československého vězeňství a s jednotlivými trestními ústavy z hlediska početnosti a složení vězňů, vězeňského personálu, zacházení s vězni i kontroly vězeňství, která byla zajišťována jednak soudci, jednak poslanci a senátory Parlamentu.“²⁷

V meziválečném období se zlepšilo zejména zacházení s odsouzenými - přešlo k výchovnému a kulturně mravnímu působení. Ke zrušení trestu smrti sice nedošlo, avšak byl uplatňován zřídka.

„Vězeňství bylo centrálně řízeno příslušným odborem na ministerstvu spravedlnosti, který úzce spolupracoval s Mezinárodní komisí pro trestní právo

---

²⁵ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

²⁶ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 73

²⁷ JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 13

a vězeňství. Dohled nad výkonem trestu prováděli domácí komisaři (příslušní okresní prokurátoři), občanští kontroloři (poslanci Národního shromáždění) a od roku 1921 pověření úředníci ministerstva spravedlnosti.²⁸

I v tomto období byl často diskutován trest smrti. Nesouhlas, námitky a výhrady proti trestu smrti se zásadně projevíly v rozsáhlé anketě 350 představitelů veřejného života, právníků, publicistů, vědců apod.²⁹

„Prezident republiky udělil ve své éře stovky milostí, v případech brutálních vražd však souhlasil s kapitálním trestem. V květnu 1934 byl vydán zákon č. 91 Sb. o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech; stanovil, že místo trestu smrti je možné uložit trest těžkého žaláře doživotního nebo dočasného (15 – 30 let), pokud jsou zjištěny závažné polehčující okolnosti a trest smrti by byl nepřiměřeně přísný. Současně zdůraznil, že trest smrti nesmí být vykonán před rozhodnutím prezidenta republiky o neudělení milosti.“³⁰

V rozhovorech s Karlem Čapkem se prezident T. G. Masaryk vyjadřoval i k trestu smrti:

„Těžká byla pro mne otázka trestu smrti; stálo mě mnoho nocí, když jsem měl podepisovat trest smrti, a dni, kdy jsem to učinil, mám ve svém kalendáři poznamenaný černým křížkem. Sledoval jsem pozorně, má-li trest smrti vliv na zločinnost; studoval jsem statistiku zločinů a zejména vražd po celou dobu, ale nevidím, že by trest smrti měl účinek odstrašující na lidi zločinné; zločinec ve chvíli vraždy nemyslí na trest, ale na úspěch svého zlého činu. Jistý účinek je na občany ostatní, zejména o věci myslící. Můj argument pro trest smrti není, že je odstrašující, ale že v něm je mravní excitace: vzít člověku život je bezprávi tak strašlivé, že může být usmířeno výkupným jen stejně těžkým. Dělán ovšem patřičný rozdíl mezi vraždou a zabitím a uznávám polehčující okolnosti při každém zločinu, jak to moderní kriminální psychologie vyžaduje; ale ve výjimečných případech nemohu vyvracet, že trest smrti je ve shodě s metafyzickým uznáním hodnoty lidského života. Věřím a čekám, že bude zrušen vyšší vzdělaností

---

²⁸ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

²⁹ Srov. FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 75

³⁰ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 75

a mravností obyvatelstva, souhlasem nás všech.“³¹

Ve výše uvedené poslední větě T. G. Masaryka spatřuji nejen důkaz jeho pokrokového myšlení, ba přímo dějinnou předpověď.

1.1.8 Vězeňství v Protektorátu Čechy a Morava 1939 – 1945

V roce 1939 rozbila Československou republiku odtržením Slovenska a Podkarpatské Rusi německá vojska, která obsadila naše území a výnosem Adolfa Hitlera byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava. Politickým cílem okupace bylo kromě likvidace českého národa zejména využít hospodářství a obyvatele k válečným potřebám a postupné osídlení území německým obyvatelstvem.³²

*„V roce 1940 napsal K. H. Frank: „Cílem říšské politiky v Čechách a na Moravě musí být úplné germanizace prostoru a lidí....“ Poněvadž plánované vysídlení Čechů a osídlení německými přistěhovalci nebylo v době války možné, nastoupila germanizace. Měla vést ke změně národnosti rasově vhodných Čechů, u těch druhých se předpokládalo dílem vysídlení, dílem fyzická likvidace. Frank uvažoval, že k tomu dojde po vyhrané válce: ...nutnost, aby se protektorát podílel na válečně důležitých výkonech, zakazuje po dobu války útok na češství, protože by mohl být narušen klid v závodech“.*³³

Ve vězeňství Protektorátu Čechy a Morava zůstal v podstatě zachován justiční a vězeňský systém, avšak každou normu (vyhlášku, výnos, apod.), kterou vydávala protektorátní vláda, schvaloval říšský protektor.

„Vězeňská zařízení (soudní věznice a trestnice) byla využívána zcela nebo zčásti pro potřeby německé justice a tajné státní policie – gestapa. Tyto orgány nacistické okupační správy měly výhradní pravomoc řešit tzv. trestné činy proti Velkoněmecké říši a v této souvislosti spadaly pod jejich jurisdikci i občané protektorátu. V jednotlivých soudních věznicích a trestnicích často existovalo jednak protektorátní vedení (české), které zpravidla zajišťovalo provozní činnost,

---

³¹ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 77

³² Srov. FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 33

³³ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 77

jednak říšské vedení (německé), které zajišťovalo jejich využívání pro vazební účely nacistických soudů a vyšetřovací účely gestapa. ³⁴

Vynikaly koncentrační tábory (první v německém Dachau), coby obávaný nástroj teroru vůči bránící se demokratické opozici.

„Německá trestní justice umisťovala zatčené ve věznicích vyšetřovací vazby a posílala je do koncentračních táborů. Správu a ochranu koncentračních táborů zabezpečovala ozbrojená složka SS (Schutz Staffel), která vznikla z původní stranické ochranky NSDAP ³⁵

„Nacisté vytvořili zvláštní přístup k třídění vězňů, který vycházel z antropomasových teorií a opíral se o příslušné rasové zákony. Podle rasového ohodnocení bylo s vězni dále nakládáno. Uvádí se, že v letech 1939 – 1945 přišlo o život kolem 360 tisíc obyvatel bývalého Československa, z toho 195 tisíc bylo umučeno v koncentračních táborech nebo popraveno. ³⁶

Ve vězeňství bylo v období 2. světové války uplatňováno zpřísnění represí, zavádění sankcí často bez soudního rozhodnutí, což je pro nedemokratické státy charakteristické.

„Dohled nad výkonem trestu nadále vykonávali domácí komisaři, zejména však úředníci nově zřízené Generální inspekce vězeňství pro výkon nejvyššího dozoru nad soudními věznicemi a trestními ústavy. Působnost dozoru, všeobecná správa a řízení soudních věznic a trestnic se po dobu protektorátu několikrát měnila. V roce 1943 přešla na vrchní soudy a v roce 1945 se vrátila zpět do působnosti ministerstva spravedlnosti. ³⁷

---

³⁴ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

³⁵ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 14

³⁶ Tamtéž, s. 15

³⁷ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

1.1.9 Obnova československého vězeňství (1945 – 1952)

Od tohoto období je patrna výrazná politizace českého vězeňství. Koncem roku 1945 se spravování věznic a trestních ústavů vrátilo do kompetence ministerstva spravedlnosti z rukou revolučních národních výborů, které po osvobození od nacistické okupace umisťovaly do vězeňských zařízení. Vězeňství se postupně vracelo do předválečné doby.

„Další vězeňská zařízení včetně internačních, sběrných a pracovních táborů k soustředování německého obyvatelstva k odsunu byla v působnosti ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany. Mimořádné lidové soudy odsuzovaly nacistické zločince, zrádce a kolaboranty, kteří byli ve výkonu trestu nazýváni retribučními vězni. Dekretem prezidenta republiky č. 126 ze dne 27.10.1945 byly zřízeny zvláštní nucené pracovní oddíly ve všech věznicích krajských soudů a v trestních ústavech Plzeň, Valdice, Mikulov, Mírov a Řepy k zařazování odsouzených, zejména Němců s trestem odnětí svobody nad 5 let. Těchto oddílů bylo využíváno k odstraňování válečných škod na komunikacích a veřejných budovách a obnově národního hospodářství.“³⁸

Němci připravení k odsunu byli dočasně soustředováni v provizorních zařízeních (včetně nedávných nacistických táborů). V roce 1946, kdy komunistická strana zvítězila ve volbách, nastolila třídní diktaturu dle sovětského vzoru.

„Tím byly vytvořeny politické podmínky ke vzniku totalitního státu, v němž užití způsoby represe, vztah státní moci k vězňům a zacházení s nimi, zvláště s politickými vězni, bylo zcela neobvyklé.“³⁹

Po roce 1948 se však systém vězeňství opět vrátil k nedemokratickým formám řízení a vzniká kategorie tzv. protistátních vězňů, jež byli ještě více omezeni.

„Mnohé demokratické instituty vo vezeňstve v rátanie práva na náboženskú slobodu a vyznanie boli zrušené a zavedla sa strohá vojenská disciplína a prísna

---

³⁸ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

³⁹ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 15

pracovní povinnost.“⁴⁰

V období let padesátých a počátkem šedesátých let byla vězněna i řada duchovních.

*„Římskokatolická církev v důsledku pronásledování komunistickým režimem získala osobnosti, kterým dlouhé roky vězení přinesly hlubokou víru, moudrost, často i otevřenost vůči jiným konfesím.“*⁴¹

*„Měl jsem spoluvězně, uvězněné za svou víru, jež jsem vždy považoval za mučedníky. Ale poté, co jsem s nimi přes zed’ - a to fungovalo jako znaková řeč s mnoha celami vlevo ode mne – se dorozumíval, všiml jsem si, nikdo z nich si zatím nebyl vědom, že je mučedníkem. Věřili, že je Bůh potrestá, pro jejich hříchy. Dokonce i Paul, který utrpěl hodně, pro jeho víru, nazval sebe "největší hříšník".“*⁴²

Duchovním, ale i všem věřícím se dařilo a dodnes stále daří zvládat věznění a následné deprivace z uvěznění vyplývající lépe, než lidem bez víry, neboť pozitivní pohled na život a jeho smysl si zachovávají i v podmínkách uvěznění.

*„Duchovním a vůbec všem věřícím nepomáhala jen víra, jakožto vztah k určité transcendentní skutečnosti, jejich silou byl také pozitivní pohled na svět, na život a na jeho smysl a význam. Zjistili, že i ve fyzické nesvobodě, do které byli uvrženi, mohou i nadále zůstat vnitřně svobodní. Tato jejich vnitřní svoboda v uvěznění paradoxně spíše narůstala, než aby byla potlačena. Z vězení tak vyšli svobodnější než dříve.“*⁴³

Bezprostřední odpovědí na zvěrstva páchaná v období dvou světových válek se stala Všeobecná deklarace lidských práv, jejímž konstitutivním prvkem je právě lidská důstojnost. Všeobecná deklarace lidských práv byla schválena Valným shromážděním OSN dne 10. 12. 1948, avšak Československo se tehdy spolu s několika dalšími státy (např. Sovětský svaz, Ukrajina, Bělorusko, Polsko, Jugoslávie, Saúdská Arábie) hlasování zdrželo.

„ Na základě zákona č. 319/1948 Sb. O zlidovění soudnictví, byl v roce 1951

---

⁴⁰ FÁBRY, A. Úvod do penologie, s. 13

⁴¹ SYNEK, J. Svobodni v nesvobodě, s. 239

⁴² WURMBRAND, R. Starker als Kerkermauern, s. 40

⁴³ SYNEK, J. Svobodni v nesvobodě, s. 240

*vydán vězeňský řád, který zavedl třídně politickou diferenciaci vězňů a s konečnou platností nahradil vězeňské předpisy první republiky. V roce 1952 existovalo celkem 335 trestních ústavů a věznic. Dále bylo zřízeno 107 pracovních táborů.*⁴⁴

1.1.10 Československé vězeňství podle sovětského vzoru (1953 – 1965)

V roce 1953 byl vydán Řád nápravných zařízení, jenž dle vzoru Sovětského svazu rozčlenil strukturu nápravných zařízení na 6 typů dle stupně střežení. Třídní původ a závažnost trestného činu při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody rozhodoval o zařazení.

*„K další diferenciaci odsouzených ve výkonu trestu byl v roce 1955 vydán Řád pro nápravně pracovní tábory (NPT), který rovněž vycházel ze sovětských zkušeností a stanovil 4 typy táborů k využívání vězeňské práce. Uvnitř NPT byly jednotlivé kategorie odsouzených odděleně ubytovány a zaměstnávány. Ještě v roce 1961 obsahoval Řád pro výkon trestu odnětí svobody v NZ kategorii tzv. třídních nepřátel, kteří vykonávali trest v nejpřísnějších podmínkách a byli zásadně zařazováni na fyzicky namáhavé a méně placené práce. Kontrolní a inspekční činnost mohli vykonávat jen funkcionáři správy NZ a příslušní prokurátoři.*⁴⁵

Doloženy jsou dnes již hořko-komicky působící tresty za nesplnění závazku, udělené lidem, kteří v rámci kolektivizace socialistického hospodářství byli většinou donuceni vstoupit do jednotných zemědělských družstev.

„Rozsudkem okresního soudu v P. ze dne 17. 5. 1962 byl obžalovaný J. P. odsouzen pro trestný čin nesplnění závazku podle § 136 tr. Zák. č. 86/1950 Sb. k trestu odnětí svobody v trvání tří měsíců se zkušební lhůtou jednoho roku odůvodnění rozsudku se v podstatě shodovalo s odůvodněním obžaloby s tím, že kdyby obžalovaný vyvinul maximální úsilí, mohl splnit alespoň větší část stanovených dodávkových úkolů. Obviněný tedy sám vlastní nedbalostí zavinil

---

⁴⁴ JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 16

⁴⁵ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

nesplnění závazků vůči státu.“⁴⁶

Mrazivě však vnímám rozšíření trestu smrti na dnes již absurdní provinění.

„R. 1962 bylo ukládání trestu smrti rozšířeno na některé případy rozkrádání socialistického vlastnictví, falšování peněz, spekulace valutami a cennými papíry, dezorganizace činnosti nápravných zařízení, r. 1962 na útoky na život pracovníka milice nebo lidového družinika, ...“⁴⁷

O to absurdněji se jeví vyjádření autora viz níže o humanismu socialistického trestního práva a účelném a rozumném používání represe socialistickými soudy:

„Trest může být opodstatněn pouze nějakým společenským užitkem, který z něho plyne. Humanismus socialistického trestního práva nutno vidět i v tom, že represe používaná socialistickými soudy je represí rozumnou, které je nutno vždy používat pouze v míře nezbytně nutné a která nemá nikdy působit pachateli zbytečná strádání.“⁴⁸

1.1.11 Reforma československého vězeňství (1965 – 1989)

Z hlediska mezinárodních požadavků se stal československý vězeňský systém již politicky nevyhovujícím. Přestože dokument Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni byl vydán již v roce 1957 (hospodářskou a sociální radou OSN), došlo u nás k zásadní úpravě výkonu trestu odnětí svobody dle této normy až vydáním zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.⁴⁹

„V souladu s tímto zákonem zařazovaly soudy odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody do 3 nápravně výchovných skupin (NVS), kterým odpovídaly typy nápravně výchovných ústavů (NVÚ). Do ústavu I. NVS byli zařazováni prvotrestaní za trestné činy nejméně společensky nebezpečné, do II. NVS prvotrestaní za závažnější trestné činy a ti, kteří v posledních 10 letech spáchali úmyslný trestný čin. Do III. NVS byli zařazováni pachatelé společensky

⁴⁶ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství*, s. 9

⁴⁷ SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*, s. 118

⁴⁸ Tamtéž, s. 27

⁴⁹ Srov. Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

*nejzávažnějších trestných činů včetně tzv. trestných činů proti republice (vládní zrada, rozvracení republiky, teror, záškodnictví, sabotáž, vyzvědačství nebo trestný čin proti státu světové socialistické soustavy) a zvláště nebezpeční recidivisté.*⁵⁰

Nově vzniklým zařazováním odsouzených a působením na ně nápravně výchovnými činnostmi, vznikla potřeba zaměstnávat vzdělané odborníky (učitele, psychology, sociální pracovníky, speciální pedagogy apod.).

*„Podle nového zákona mohli do vězeňství vstupovat středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní odborníci jako vychovatelé, sociální pracovníci, pedagogové a psychologové. V roce 1968 bylo vězeňství převedeno z působnosti ministerstva vnitra do kompetence národních ministerstev spravedlnosti (českého a slovenského).“*⁵¹

V roce 1967 se konalo mezinárodní kolokvium delegátů z 18 zemí (ze socialistických zemí se účastnila pouze Jugoslávie) o problematice trestu smrti v portugalské Coimbre, které vyznělo abolicionisticky.⁵²

*„Nejpřesvědčivějším se mi však jeví názor francouzského profesora Vouina, že sice žádný zásadní důvod není způsobit odstranění trestu smrti, že však tento trest byl odsouzen vývojem mravů.“*⁵³

Výše uvedený názor, že společnost dospěje ke zrušení trestu smrti, měl již T. G. Masaryk, který vyslovil názor, že trest smrti bude zrušen vyšší vzdělaností a mravností obyvatelstva a souhlasem všech.

Proti trestu smrti se uvádějí důvody etické či právní, dovozuje-li se jeho nepřijatelnost z ústav a z kulturně politických hledisek. Uvádí se jeho brutalita a nepotřebnost, neboť účinnost nebyla prokázána. Rovněž logicky nemůže splnit úkol trestu, tedy nápravu odsouzeného. Neopomenutelná je jeho ireperabilita v případě justičního omylu.⁵⁴

---

⁵⁰ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

⁵¹ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

⁵² Srov. SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*, s. 117

⁵³ SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*, s. 117

⁵⁴ Srov. SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*, s. 117

V roce 1967 byl docentem Jiřím Čepelákem založen Výzkumný ústav penologický, jenž odborným zaměstnancům věznic poskytoval diagnostické a terapeutické metody, které zaváděli do praxe.

„V rámci reformy vězeňství začal rozvíjet svoji činnost Výzkumný ústav penologický se sídlem v Praze, který se zabýval studiem osobnosti vězněného pachatele a možnostmi jeho nápravy. Na počátku 80. let vyvrcholila ve vězeňství normalizační opatření, což se projevilo zrušením Výzkumného ústavu penologického a úpadkem rozvíjené odbornosti. Kontrolní činnost ve věznicích a NVÚ byla svěřena správě Sboru nápravné výchovy (SNV) a nadále ji vykonávali okresní a krajské dozorní prokurátoři.“⁵⁵

Výzkumný ústav penologický v sedmdesátých letech svou činností pozvedal opět úroveň vězeňství u nás, avšak na počátku osmdesátých let byly snahy mnoha odborníků násilně potlačeny. Po vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 došlo vlivem normalizace ke zrušení Výzkumného ústavu penologického pod záminkou neefektivnosti, čímž byly zastaveny kladné změny započaté reformy.

Citelně se zvýšil podíl politických vězňů, kteří však byli vězněni společně s pachateli násilných činů.

„Do činnosti SNV se promítl tvrdý politický a policejní přístup k vězňům, preference jejich ekonomického využívání, uplatňování vojenských metod řízení a byrokratizace celého vězeňského systému.“⁵⁶

V roce 1989 bylo u nás 37 vězeňských zařízení (útvary Sboru nápravné výchovy).

1.1.12 Reforma českého vězeňství (1990 – 1992)

Aleš Kyr označuje udělení amnestie za tzv. trestné činy proti republice a některé další trestné činy za vykročení k odstraňování důsledků normalizace z let 70. a 80. Dne 8. 12. 1989 bylo při amnestii, udělené Gustavem Husákem

---

⁵⁵ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

⁵⁶ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie II*, s. 16

propuštěno pouze 52 vězňů. K řešení následných nepokojů ve většině nápravně výchovných ústavů byly vytvořeny komise České národní rady, jež se zástupci Občanského fóra, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných navštěvovaly nápravně výchovné ústavy a prošetřovaly stížnosti vězňených osob.

„V souvislosti s demokratizačním procesem probíhajícím ve společenském a politickém životě Československé socialistické republiky došlo ke snížení společenské nebezpečnosti celé řady trestných činů a přečinů upravených trestním zákonem a zákonem o přečinech.“⁵⁷

Václav Havel se stal po vzniku samostatného českého státu 26. ledna 1993 jeho prvním prezidentem, jímž byl až do 2. února 2003, kdy se jeho nástupcem stal Václav Klaus. Po pádu totalitního režimu bylo české vězeňství poznamenáno nejen morálním, ale i profesním rozkladem personálu, který nebyl schopen přijmout moderní penologické poznatky. Václav Havel vyhlásil dne 1. 1. 1990 velmi rozsáhlou amnestii, po které zůstalo vězněno přibližně 6000 osob z předcházejícího stavu 22 000 vězňených osob. Po zrušení trestu smrti byl zaveden doživotní trest.

„V letech 1990 – 1991 probíhalo ve Sboru nápravné výchovy (SNV) ověřování odborné a morální způsobilosti. V roce 1992 byla zpracována nová koncepce českého vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanistických tradic, na jejímž základě byl vydán zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráž, který zásadním způsobem reformoval organizaci, řízení a výkon českého vězeňství. Vznikly 3 skupiny zaměstnanců: vězeňská stráž a justiční stráž (k ochraně výkonu justice) a dále správní služba s civilními zaměstnanci v pracovním poměru podle zákoníku práce. V reformním období provádělo kontrolní činnost ve vězeňství Ředitelství SNV a komise pro vězeňství ČNR. Dozorová činnost prokurátorů zanikla transformací prokuratury na státní zastupitelství.“⁵⁸

---

⁵⁷ Trestní-řízení. com [online]. [cit. 10. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.trestni-řízení.com/dokumenty/amnestie-z-8-prosince-1989>>.

⁵⁸ Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>.

1.2 Současné vězeňství v ČR

Po pádu totalitního režimu proběhla „očista“ vězeňského personálu tehdejšího Sboru nápravné výchovy, který zanikl neboť s účinností od 1. 1. 1993 byla zřízena zákonem České národní rady Vězeňská služba České republiky, která byla zbavena vlivu politických stran a slepé centralizace. Důležité pro prohloubení humanizace českého vězeňství bylo vydání zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, jenž jasně vymezil omezení, kterým se musí obvinění podrobit, v souladu s požadavky na dodržování základních lidských práv a svobod a zachování lidské důstojnosti. V souladu s výše uvedeným byl vydán v roce 1994 zákon č. 294, pozměňující do té doby stále platný zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59 z roku 1956.⁵⁹

Vězeňská služba české republiky v souvislosti se společenskými a politickými změnami prošla zásadními změnami. Došlo k odpolitizování vězeňství a odklonu dosavadního z větší části militantního pojetí směrem k odbornému, specializovanému více individuálnímu přístupu k vězněným osobám.

Jak uvádí Aleš Kýr (vedoucí Kabinetu historie a dokumentace Vězeňské služby České republiky) došlo touto úpravou k novému rozčlenění věznic na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. K aplikaci požadavků Evropských vězeňských pravidel na základě nových zahraničních zkušeností byl v roce 1999 vydán zákon č. 169 o výkonu trestu odnětí svobody, jenž byl naposledy pozměněn v roce 2014. Tento zákon v § 78 stanovuje, že dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu trestu provádí krajské státní zastupitelství, v jehož obvodu se trest vykonává a že při výkonu dozoru je státní zástupce oprávněn:

- v kteroukoliv dobu navštěvovat místa, kde se provádí výkon trestu,

---

⁵⁹ Srov. Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

- nahlížet do dokladů, podle nichž byli odsouzení zbaveni svobody, hovořit s odsouzenými bez přítomnosti jiných osob,
- prověřovat, zda příkazy a rozhodnutí Vězeňské služby ve věznici týkající se výkonu trestu odpovídají zákonům a jiným právním předpisům,
- žádat od zaměstnanců Vězeňské služby ve věznici potřebná vysvětlení, předložení spisů, dokladů, příkazů a rozhodnutí týkajících se výkonu trestu,
- vydávat příkazy k zachování předpisů platných pro výkon trestu,
- nařídit, aby osoba, která je ve výkonu trestu držena nezákonně, byla ihned propuštěna.

Dále zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody v § 78 stanovuje povinnost Vězeňské služby České republiky příkazy státního zástupce podle bez odkladu provést a že ustanovením o dozoru není dotčena povinnost Vězeňské služby České republiky v rozsahu své působnosti provádět vlastní kontrolní činnost a oprávnění ministra, případně orgánů nebo osob jím k tomu zmocněných stanovené zvláštním zákonem. Analogicky se postupuje i u vazebně stíhaných obviněných.

V dnešním vývoji vězeňství je výrazná změna v odlišení se od totalitního režimu - respektování lidských práv jedince i v době výkonu vazby či výkonu trestu odnětí svobody. Za všech dob a všech politických zřízení jsou vždy lidská svoboda a lidská důstojnost nedílně provázány s odpovědností.

„Aby mohl člověk svou svobodu uchopit a uplatnit, musí v ní také věřit. Tato jeho víra může být potvrzena (je-li oprávněná), nebo vyvrácena (je-li neoprávněná) až po takovém pokusu o svobodný počín. Pravá svoboda je svobodou uvnitř zákonů, není to ale svoboda v jistotě, neboť je vždy svobodou nabytou v odpovědnosti a v rozhodování, a je tudíž svobodou v nejistotě.“⁶⁰

Rozhodne-li se člověk vědomě a dobrovolně k jednání, které je v rozporu s jeho svědomím, jedná nesprávně, dopouští se mravní viny – hříchu, avšak poruší-li svým jednáním nějakou právní normu – zákon dané společnosti, společnost jej za jeho provinění potrestá.

---

⁶⁰ HÁLA, J. Soudková, P. *Jak mluví čeští vězni-místo a úloha vězeňského argotu*, s. 17

„V převážné většině případů je trestná činnost jejich pachatelů svobodnou volbou, svéráznou odpovědí na životní výzvy. Následné uvěznění je pak reakcí společnosti v momentě, kdy svoboda pachatele nebo víra v ní byla neoprávněná.“⁶¹

U nás je jako *humanizace českého vězeňství* označována tvorba a postupná realizace koncepce, jež je plně v souladu s mezinárodními konvencemi. Lze konstatovat, že koncepci se daří realizovat, byť ne takovým tempem, jaké by bylo potřebné.⁶²

„Stručně lze říci, že jde o uvedení českého vězeňství do souladu jak se Standardními minimálními pravidly pro zacházení s vězni, tak posléze i s náročnějšími Evropskými vězeňskými pravidly.“⁶³

Státní zástupci, poslanci a inspekční instituce při Radě Evropy a Organizaci spojených národů začali vykonávat dohled nad výkonem vazby a trestu. Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky a odbor generální inspekce ministerstva spravedlnosti provádí vnitřní kontrolní činnost.⁶⁴

Humanizace vězeňství je závislá nejen na morálním vývoji společnosti, ale i na jejích ekonomických možnostech. U nás je nedostatek financí všeobecně pocíťovaný ve všech resortech a ve vězeňství je vnímán dvojitým způsobem, a to nejen ze strany vězněných osob, ale i ze strany zaměstnanců.

Ve výsledné zprávě projektu realizovaného za spolupráce Českého helsinského výboru, Nadace rozvoje občanské společnosti a Fordovy nadace z roku 2000, vyplývá mimo jiné, že Vězeňská služba nemůže s přihlédnutím právě k nedostatku finančních prostředků motivovat zaměstnance s již tak nepříliš oblíbenou společenskou prestiží tohoto nelehkého, psychicky náročného povolání. Být se ve statistikách uvádí dva odsouzení na jednoho zaměstnance, ze zprávy je zřejmý všudypřítomný nedostatek pracovníků a z toho vyplývající nepřiměřené přetížení nejen příslušníků, ale i všech odborných zaměstnanců, pracujících

---

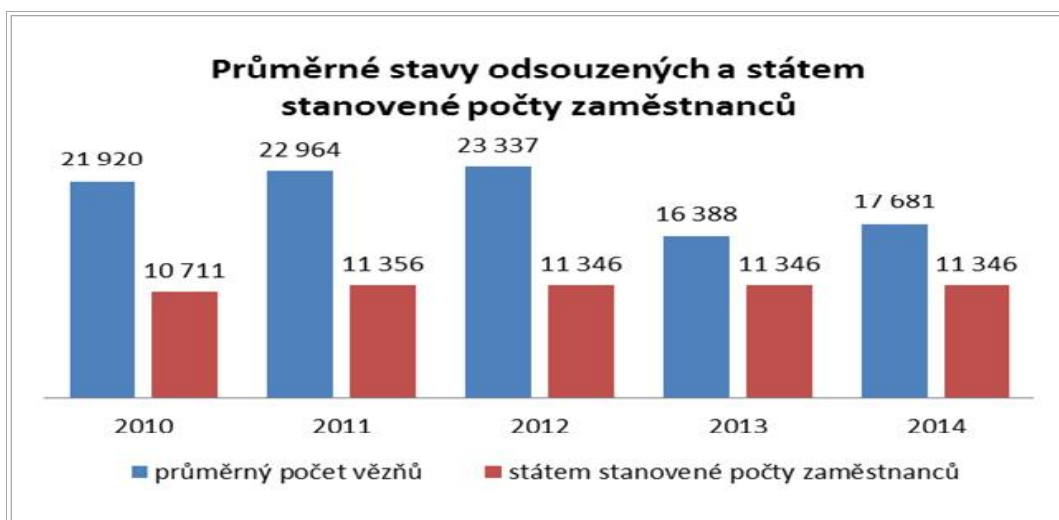
⁶¹ HÁLA, J. Soudková, P. *Jak mluví čeští vězni-místo a úloha vězeňského argotu*, s. 17

⁶² Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 37

⁶³ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 37

⁶⁴ Srov. Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>>

v přímém kontaktu s vězňenými osobami (například Ve věznici Nové Sedlo měl dle této zprávy jeden vychovatel až 130 odsouzených, ve věznici Oráčov by měli být minimálně dva dozorce na jednu ubytovnu odsouzených, avšak na celou věznici měli pouze tři dozorce...).

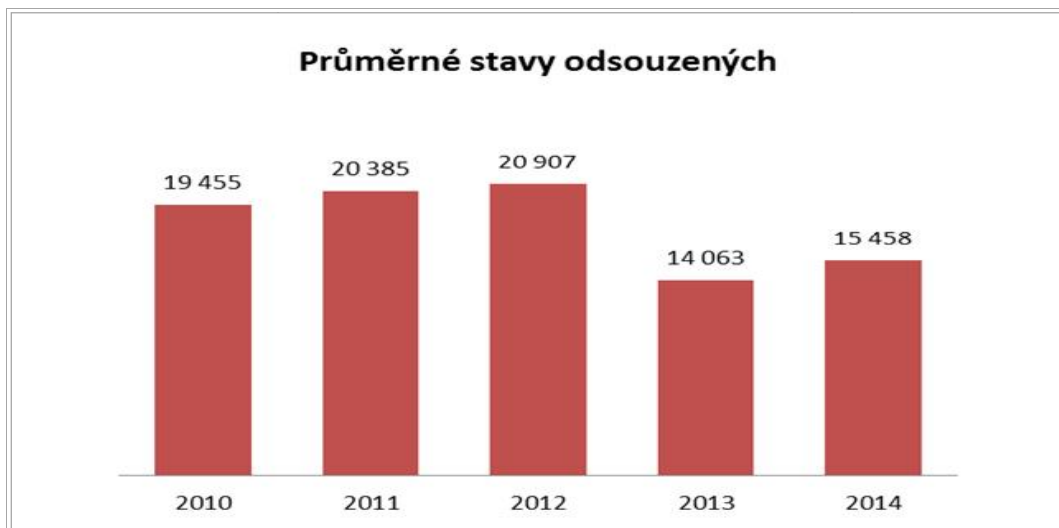
Graf č. 1: Průměrné stavy odsouzených a státem stanovené počty zaměstnanců

Zdroj: Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/vybrane-ukazatele-ve-vyvoji-10189>>

Z grafu č. 1 je viditelný růst počtu vězňených osob a z toho plynoucí přetíženost zaměstnanců, zmiňovaná ve výše uvedené výsledné zprávě Českého helsinského výboru, Nadace rozvoje občanské společnosti a Fordovy nadace z roku 2000. Až v roce 2011 navýšil stát stav zaměstnanců na dosud platných 11346 systemizovaných míst.

„Přetíženost zaměstnanců, kteří přicházejí do kontaktu s odsouzenými, má obecně neblahý vliv na způsob jednání a komunikaci mezi zaměstnanci věznice a odsouzenými. Často pak dochází ke zbytečným konfliktům, jejichž příčinu lze hledat i ve vyčerpání a podrážděnosti pracovníků VS.“⁶⁵

⁶⁵ Český helsinský výbor, *Monitoring vězeňství v České republice v roce 1999*, s. 27

Graf č. 2: Průměrné stavy odsouzených

Zdroj: Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/vybrane-ukazatele-ve-vyvoji-10189>>

Z grafu č. 2 je patrný růst počtu vězňů až do prudkého poklesu, způsobeného amnestií v roce 2013.

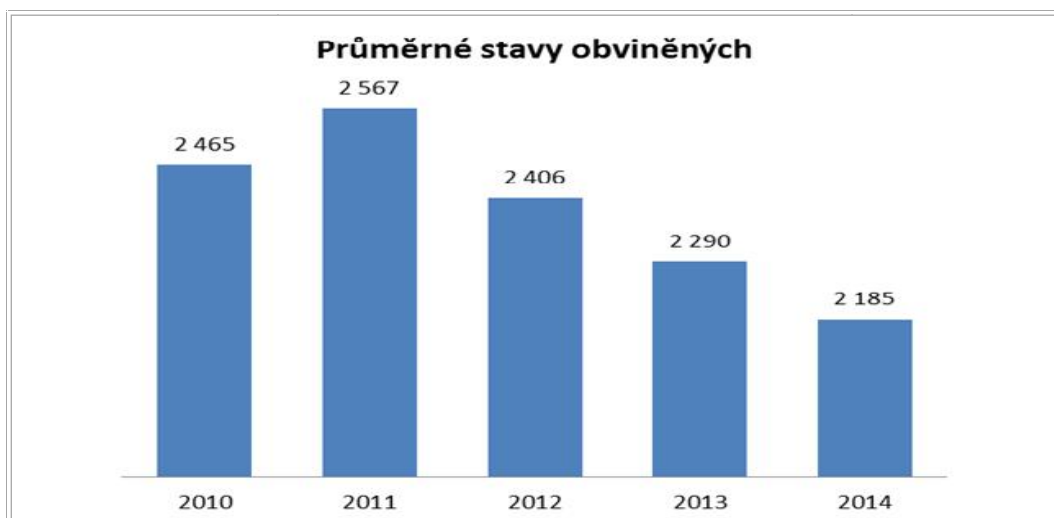
Zpráva z výše zmíněného projektu konstatuje, že největším problémem je přeplněnost věznic a od toho se odvíjejí i další problémy, jako nekvalitní práce s vězňemi osobami, přetíženost pracovníků, neúměrnost nákladů na vězeňství a z toho plynoucí nemožnost financování rekonstrukcí a oprav nevyhovujících vězeňských zařízení. Což způsobuje do jisté míry neefektivnost výkonu trestu odnětí svobody a vysokou recidivu.

Český helsinský výbor stanovil ve své zprávě z roku 2000 následující hierarchii problémů, které je nutné řešit nejdříve:

- nadměrné užívání vazby orgány činnými v trestním řízení,
- neukládání alternativních trestů a odklonů od trestního řízení soudy, nedostatečné využívání podmíněčného propuštění,
- nízkou zaměstnanost vězňů,
- pracovní přetíženost civilních pracovníků při práci s vězni, nedostatečnou odbornou přípravu zaměstnanců věznic,
- nekvalitní kontinuální sociální práci, neefektivitu vězeňství, častou absenci postpenitenciární práce,

- přeplněnost věznic,
- nevyhovující stav věznic, kolektivní ubytování vězňů,
- nedostatek finančních prostředků.⁶⁶

Na níže uvedeném grafu č. 3 je zřejmý pokles užívání vazby orgány činnými v trestním řízení, který je v souladu se stanovením hierarchie problémů ze zprávy Českého helsinského výboru z roku 2000. Bohužel se realizace nezdařila v potřebné době, která by měla být jistě kratší.

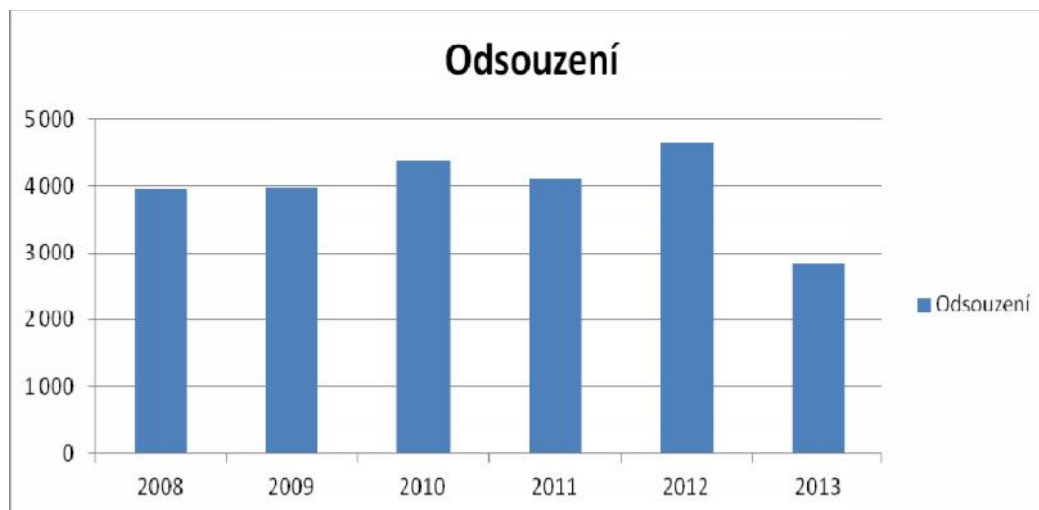
Graf č. 3: Průměrný stav obviněných

Zdroj: Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/vybrane-ukazatele-ve-vyvoji-10189>>

V souladu se stanovením hierarchie problémů ze zprávy Českého helsinského výboru z roku 2000 je i nárůst využívání podmíněčného propuštění, který je patrný z grafu č. 4.

⁶⁶ Srov. Český helsinský výbor, *Monitoring vězeňství v České republice v roce 1999*, s. 67

Graf č. 4: Celkový počet podmíněných propuštění v letech 2008 až 2013

Zdroj: Srov. Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>>

Prostředí věznic je silně zátěžové nejen pro vězněné osoby, ale i pro zaměstnance a všichni opouštějí věznice psychicky poznamenáni. Osobnost dozorce se má vyznačovat vytrvalostí, statečností a nekonfliktností se schopností přijmout autoritu, což je ve vojensky organizované Vězeňské službě České republiky nezbytné. Dále musí být zcela zdravý, být fyzicky zdatný, psychicky odolný, mít minimálně středoškolské vzdělání a absolvovat nástupní kurz, ve kterém je vycvičen k výkonu služebního poměru a proškolen v sociální komunikaci, v základech psychologie, etiky, pedagogiky a práv.⁶⁷

Dle údajů z níže uvedeného grafu č. 5 o zvyšující se vzdělanosti zaměstnanců Vězeňské služby České republiky lze předpokládat do budoucna zvyšování úrovně českého vězeňství.

⁶⁷ Srov. Český helsinský výbor, *Monitoring vězeňství v České republice v roce 1999*, s. 28

Graf č. 5: Vývoj vzdělanosti zaměstnanců Vězeňské služby České republiky

Zdroj: Srov. Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>>

Od roku 2000 se situace v našem vězeňství zlepšila, nicméně ve většině věznic se stále potýkají s nedostatkem příslušníků i odborných zaměstnanců, byť dle tabulkově určených systemizovaných míst je vše v souladu s předpisy. Domnívám se, že počty všech zaměstnanců jsou z ekonomického důvodu poddimenzovány a tak se v rámci úspor opět přetěžují zaměstnanci a tím se potažmo poznamenává přímý pracovní kontakt s vězněnými osobami.

Vychovatelé s odborným vzděláním, kteří jsou nejzákladnějším článkem v práci s odsouzenými, jsou však v praxi nepřiměřeně přetíženi, zejména vedením administrativních agend a na nejdůležitější přímou práci s odsouzenými jim nezbývá tolik času, kolik je skutečně potřeba.

Psychologové ve věznicích jsou rovněž přetíženi, neboť nemají v péči pouze vězněné osoby, ale i všechny zaměstnance. Z tohoto důvodu se opět přímá práce s vězněnými osobami, jako jsou například terapie, neuskutečňuje v potřebné míře.

Sociální pracovníci jsou taktéž zatíženi nepřiměřeným počtem vězněných osob a vedením rozsáhlé administrativní agendy, dnes již vedené i v elektronické formě. Došlo paradoxně k nárůstu administrativy u všech odborných zaměstnanců, byť se v praxi již využívají informační systémy, nadále se rozsáhlá agenda vede

paralelně i v listinné formě.

„Základní filozofii výkonu trestu odnětí svobody a strategické cíle VS ČR, bezpečnost výkonu trestu odnětí svobody, výkon vazby a trest odnětí svobody, zdravotnictví ve výkonu trestu odnětí svobody, organizaci, řízení a vztahy s veřejností a v neposlední řadě zabezpečení a správu vězeňství shrnuje Konceptce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 (dále jen Konceptce). Konceptce byla zpracována v roce 2005 a obsahuje základní principy, hodnoty a trendy směřování českého vězeňství. V rámci kapitoly Výkon trestu odnětí svobody je věnována pozornost programům zacházení a s tím související klasifikace odsouzených na základě hodnocení rizik a potřeb. Konceptce byla schválena ministrem spravedlnosti, ovšem bez větší politické vůle ji systematicky, kontinuálně a prakticky prosazovat ve vězeňské praxi zůstává spíše než konkrétním plánem pouhým filozofickým východiskem.“⁶⁸

Na tomto místě opět narážíme na patrně největší z problémů v prosazování výše zmíněné konceptce do praxe prostupující snad všechny resorty v České republice, a to nedostatek potřebných financí.

Vedení Vězeňské služby České republiky předloží Ministerstvu spravedlnosti České republiky do konce měsíce května letošního roku materiál, který má sloužit jako východisko pro přípravu nové konceptce vězeňství v České republice od roku 2015 do roku 2025. Záměry by měly směřovat k takovým změnám, aby se české vězeňství skutečně stalo systémem respektovaným ostatními vyspělými zeměmi. V průběhu roku 2013 byl zaveden do praxe ve věznicích prediktivní nástroj na hodnocení rizik a kriminogenních potřeb odsouzených v podobě elektronického programu – SARPO, který posuzuje pravděpodobnost opětovného selhání odsouzeného na základě výpočtů statického rizika z údajů o kriminálním chování, dynamického rizika, odhadu způsobení újmy a specifikace potenciální oběti na základě analýzy trestné činnosti a dále

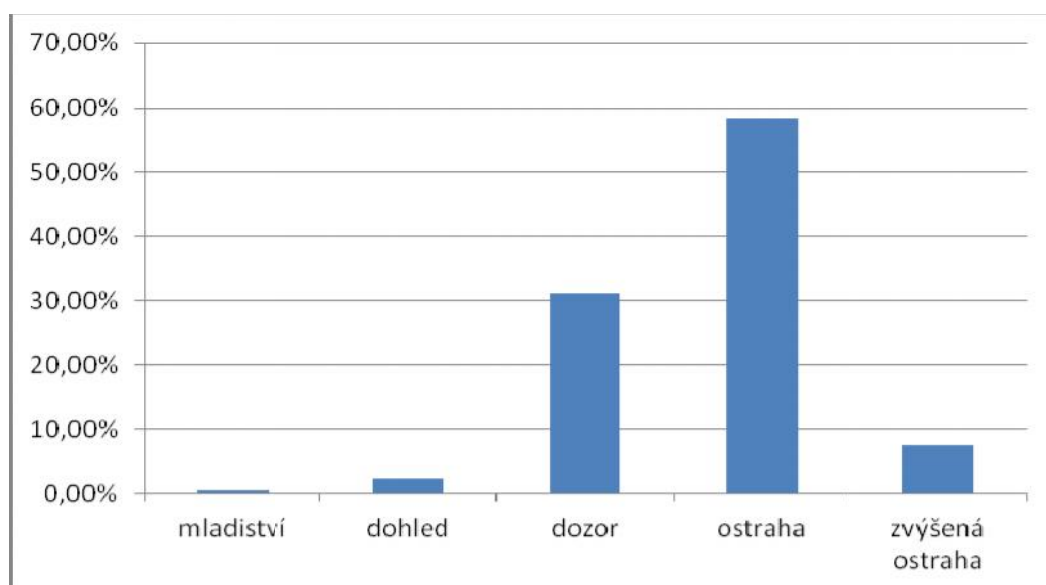
---

⁶⁸ Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. Praha: IKSP [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné na WWW : <<http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>>, studie 2011, pdf 390, BIEDERMANOVÁ, E. PETRAS, M.: *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*, s. 14

vyhodnocení motivace a v neposlední řadě i sebehodnocení odsouzeného.⁶⁹

Návrh nové koncepce by měl obsahovat návrh realizace změny vnější diferenciaci věznic, kdy se prozatím zamýšlí redukovat dosavadní čtyři typy věznic (dohled, dozor, ostraha a zvýšená ostraha) na pouhé dva typy. Půjde patrně o rozdělení na věznic a věznic se zvýšenou ostrahou, kde je stupeň zabezpečení nejvyšší.

Na následujícím grafu č. 6, zpracovaném na základě dat ze statistické ročenky Vězeňské služby České republiky za rok 2013 (statistická ročenka za rok 2014 dosud není zveřejněna) je možné si udělat představu o přibližném poměru věznic zredukovaných z dosavadních čtyř typů věznic na pouhé dva typy.

Graf č. 6: Procentuální rozdělení odsouzených dle nařízeného typu věznic (k 31. 12. 2013)

Zdroj: Srov. Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>>

Se SARPO se v rámci připravované změny vnější diferenciaci počítá jako se zásadním zdrojem informací, sloužících k určení vnitřní diferenciaci odsouzených. Změna vnější diferenciaci předložená v roce 2013 Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR byla vládou vzata zpět, neboť navrhované řešení má

⁶⁹ Srov. Vězeňská služba české republiky [online]. Praha: VSČR [cit. 5. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/sarpo/co-je-sarpo-1762/>>

být podrobněji diskutováno a zpracováno. Důraz bude kladen na základní i specializované odborné zacházení s vězňnými osobami, zejména na naplňování účelu výkonu trestu odnětí svobody dle definice stanovené zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody v §1 odst. 2, kde je uvedeno, že účelem výkonu trestu odnětí svobody je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti. K tomu je potřeba zkvalitňovat programy zacházení v návaznosti na využití vyhodnocení kriminogenních rizik tak, aby se zaměřily především na rizikové faktory a v důsledku vedly ke snížení recidivy. Realizace takto cílených programů zacházení však nebude možná bez vytvoření materiálních a personálních podmínek ve věznicích. Neméně je důležitá návaznost postpenitenciární péče, proto je nezbytné prohloubit spolupráci s probační a mediační službou, nestátními neziskovými organizacemi, s kurátory úřadů, sociálními odbory a církvemi.

Dále se bude prosazovat zajisté pokračování snahy ve zlepšování podmínek výkonu vazby a to nejen jako u odsouzených zkvalitňováním odborného zacházení a programů, určených obviněným, ale i zvýšením standardu ubytování, hygieny a budováním prostorů za účelem možnosti širšího sociálního kontaktu. Ovšem všechny tyto potřebné a do budoucna jistě nevyhnutelné změny budou odviset od financí, které na vězeňství vyčlení státní rozpočet. V současné době již Vězeňská služba České republiky čerpala dotace z evropských fondů, avšak v nedostatečné míře, proto je nezbytné se na důslednější využívání dotací z evropských fondů zaměřit.

Od pádu komunistického režimu již uplynula spousta let, avšak devastace, jím způsobené především na lidech a lidských duších a lidských životech ještě stále poznamenávají naši společnost.

„Ve skutečnosti je naše mladá generace nejen infikována všemi chorobami současné společnosti, ale je navíc ohrožena novými zhoubnými epidemiemi, proti kterým není dosud vypěstována imunita: požitkářství, násilnictví, honba za penězi,

matoucí spirituality. A nemá ve své většině ani potřebný mravní základ. ⁷⁰

Po více než čtyřiceti letech morální devastace jsme byli zčistajasna postaveni před do té doby netušené možnosti. Oslnění do té doby „blahobytnou západní společností“ jsme chtěli rychle mít totéž a tak naše společnost neuvědoměle rychle sklouzla ke konzumnímu způsobu života, založeném zejména na obklopování se materiálními a povrchními rychle pomíjivými požitky.

„Rozmáhá se konzumismus – snaha privilegovaných skupin o nepřetržité nahrazování věcí věcmi ještě dokonalejšími. Tento vulgární materialismus zastírá nejhlubší tužby člověka. Je to životní styl, spočívající v samolibém konzumování života bez ohledu na jakákoliv etická hlediska. Étos konzumismu, skrývající se pod maskou nové morálky je v rozporu s hledáním pravdy, krásy a dobra ve jménu rozvoje všech lidí. ⁷¹

Cesta k odstranění těchto „škod“ vede skrze každého člověka, tkví v jeho vnitřní změně, kterou dojde i ke změně jejich života ve společnosti i života společnosti a celého světa. ⁷²

Pokud nebude změněno nejen myšlení společnosti, ale i faktické podmínky pro resocializaci vězňených osob ve věznicích a dostatečná návazná péče pro znovuzačlenění do běžného života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, budou se snahy o nápravu odsouzených míjet svým účinkem.

---

⁷⁰ MARTINEK, C. *Cesta k solidaritě*, s. 35

⁷¹ MARTINEK, C. *Cesta k solidaritě*, s. 36

⁷² Srov. MARTINEK, C. *Cesta k solidaritě*, s. 55

2 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

S ohledem na vytýčený cíl práce bude nutné v této kapitole stručně představit Vězeňskou službu České republiky, zřízenou usnesením České národní rady dne 17. listopadu 1992 zákonem č. 555 o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. Vězeňská služba České republiky je ozbrojený bezpečnostní sbor, který řídí generální ředitel Vězeňské služby, jehož jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti, jemuž se generální ředitel odpovídá za činnost Vězeňské služby. Vězeňská služba České republiky odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.⁷³

2.1 Základní úkoly a organizace Vězeňské služby České republiky

Vězeňská služba České republiky byla zřízena zákonem České národní rady zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky ze dne 17. listopadu 1992 s účinností od 1. 1. 1993. Jejím zřizovatelem je Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Vězeňská služba zajišťuje zejména výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Vězeňská služba nejen spravuje a střeží věznice a detenční ústavy, ale i střeží, předvádí a eskortuje vězněné osoby. K jejím dalším úkolům, jehož výsledky aplikuje v praxi, patří výzkum v oboru penologie. Základními organizačními jednotkami jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon

---

⁷³ Srov. Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění platném k 2. 3. 2015.

zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby.⁷⁴

„*Stupeň organizovanosti, pořádku a disciplíny uvnitř je významný proto, aby zde zakládal odpovídající sílu organizace navenek.*“⁷⁵

2.2 Legislativní rámec výkonu Vězeňské služby v České republice

Pro záměr naší práce i pro pochopení fungování vězeňské služby v ČR je nutné představit nejdůležitější legislativní normy, které zásadním způsobem vymezují a limitují hranice a ovlivňují možnosti, které příslušníci i zaměstnanci při svém zacházení s odsouzenými a obviněnými mají a musí dodržovat. Ve své práci se příslušníci i zaměstnanci řídí především následujícími zákony a dalšími předpisy.

Úkoly, organizaci a řízení Vězeňské služby České republiky (popsané v kapitole 2.1), povinnosti a oprávnění příslušníků (například kdy je příslušník povinen zakročit, povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dověděl při plnění služebních úkolů před nepovolanými osobami, oprávnění použití donucovacích prostředků či střelné zbraně a jejich omezení, apod.), vedení evidence vězněných osob, hospodářskou činnost a spolupráci zejména s ozbrojenými bezpečnostními orgány České republiky, s dalšími orgány státu, s orgány obcí a s obdobnými institucemi v zahraničí, definuje *zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky*.⁷⁶

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody pak upravuje především výkon trestu odnětí svobody, jeho účel a hlavní zásady, čímž vymezuje hranice působení pro všechny osoby, podílející se na zajišťování výkonu trestu

---

⁷⁴ Srov. Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění platném k 2. 3. 2015.

⁷⁵ BEDRNOVÁ, E.; NOVÝ, I. *Moc, vliv, autorita*, s. 19

⁷⁶ Srov. Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění platném k 2. 3. 2015.

odnětí svobody. Zákon stanovuje místa výkonu trestu odnětí svobody, přijímání odsouzených do výkonu trestu odnětí svobody, umístování odsouzených, typy věznic, zařazování odsouzených do typů věznic a jejich přemístování, práva a sociální podmínky odsouzených, poskytování zdravotních služeb odsouzeným. Dále určuje odsouzeným podmínky korespondence, užívání telefonu, návštěv, duchovních a sociálních služeb, uspokojování kulturních potřeb, nákup potravin a věcí osobní potřeby, přijetí balíčku, příjmu peněz a nakládání s nimi. Definuje ochranu práv odsouzených včetně prostředků právní ochrany, omezení a zbavení některých práv a svobod, povinnosti odsouzených, zaměstnávání a vzdělávání odsouzených, povinnost hradit náklady výkonu trestu. Velmi důležité je stanovení zacházení s odsouzenými, programů zacházení, oprávnění soudů a dalších orgánů činných v trestním řízení, účasti církví, náboženských společností, zájmových sdružení občanů, nevládních organizací a dalších orgánů a institucí na naplňování účelu trestu odnětí svobody, účasti odsouzených na výkonu trestu odnětí svobody, odměn a kázeňských trestů a jejich ukládání a kázeňské pravomoci nad odsouzenými. Dále stanovuje podmínky pro přerušování výkonu trestu, podmínky pro výkon ochranného léčení, výkon trestu ve věznici pro místní výkon trestu, výkon trestu u mladistvých, výkon trestu u odsouzených žen, výkon trestu u matek nezletilých dětí, výkon trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných, výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a s poruchami chování, výkon doživotního trestu, výkon trestu u odsouzených cizinců, výkon trestu velmi nebezpečných odsouzených. Rovněž definuje důvody propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, výstupní oddělení, spolupráci s orgány sociálního zabezpečení a dozor nad výkonem trestu odnětí svobody.⁷⁷

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody upravuje hranice působnosti a úkolů příslušníků i zaměstnanců Vězeňské služby České republiky při přijímání, umístování, přemístování, propouštění a předvádění odsouzených. Vyhláška dále definuje výstupní oddělení, opatření před propuštěním z výkonu trestu, stravování, ubytování, vystrojování,

---

⁷⁷ Srov. Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění platném k 2. 3. 2015.

vycházky, osobní hygienu, osobní volno, péči o zdraví, korespondenci, užívání telefonu, návštěvy, uspokojování kulturních potřeb, nákup potravin a věcí osobní potřeby, přijetí balíčku, ochranu práv a oprávněných zájmů odsouzených. Stanovuje ochranu odsouzených proti neoprávněnému násilí a ponižování lidské důstojnosti, realizaci programů zacházení a zaměstnávání odsouzených, zařazování odsouzených do některé ze tří prostupných skupin vnitřní diferenciaci a vzdělávání odsouzených. Dále vyhláška upravuje zajišťování pořádku v místech výkonu trestu, zajišťování vnější bezpečnosti v místech výkonu trestu, uzamykání odsouzených, zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici s dohledem, s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou a zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici pro mladistvé. Stanovuje rovněž udělování odměn a kázeňských trestů, výkon kázeňských trestů, účast nestátních subjektů na naplňování účelu trestu, účast církví a náboženských společností, účast zájmových sdružení občanů a nevládních organizací. Vyhláška upravuje i výkon trestu ve věznici pro místní výkon trestu, výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých, výkon trestu u odsouzených žen, výkon trestu u matek nezletilých dětí, výkon trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných, výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a s poruchami chování, výkon doživotního trestu, výkon trestu u odsouzených cizinců, výkon ochranného léčení během výkonu trestu odnětí svobody a výkon trestu velmi nebezpečných odsouzených.⁷⁸

Účelem *zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby* je definování podmínek výkonu vazby, stanovení práv a povinností osob ve vazbě, jasné vymezení postavení a působnosti příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky a dalších osob při zajišťování výkonu vazby a upravení dozoru nad výkonem vazby. Zákon definuje zásady výkonu vazby, orgány zajišťující výkon vazby, místo výkonu vazby, zacházení s obviněnými, přijímání obviněných, umístění obviněných, propuštění obviněných, výkon vazby se zmírněným režimem. Dále tento zákon stanovuje základní vybavení cel, práva a povinnosti obviněných, stravování obviněných, vstrojování obviněných, korespondenci,

---

⁷⁸ Srov. Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobod, ve znění platném k 2. 3. 2015.

užívání telefonu, návštěvy obviněných, duchovní a sociální služby, nákup potravin a věcí osobní potřeby, přijímání balíčků a peněz, uspokojování kulturních potřeb, péči o zdraví. Zákon rovněž definuje ochranu práv obviněných a jejich povinností, zaměstnávání obviněných, kázeňské přestupky, kázeňské tresty, výkon vazby na mladistvých, zajištění výkonu ochranné nebo ústavní výchovy, výkon vazby na cizincích, výkon vazby na matkách nezletilých dětí a dozor nad výkonem vazby.⁷⁹

Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby upravuje nakonec působnost a úkoly příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky, čímž vymezuje hranice možností jejich působnosti. Dále vyhláška stanovuje zacházení s obviněnými, přijímání obviněných, umístění do cel, výkon vazby se zmírněným režimem, základní vybavení cel, předvádění obviněných, předávání obviněných, postupy při propouštění a úmrtí obviněných, realizaci práv a povinností obviněných. Vyhláška upravuje i stravování obviněných, vystrojování obviněných, péči o zdraví, koupání obviněných, vycházky obviněných, korespondenci obviněných, užívání telefonu, návštěvy obviněných, přijímání balíčků, nákup potravin a věcí osobní potřeby, uspokojování kulturních potřeb, poskytování sociálních služeb a opatření s tím spojená, zaměstnávání obviněných a ochranu práv obviněných. Vyhláška dále stanovuje zajišťování pořádku v místech výkonu vazby, ukládání a výkon kázeňských trestů, součinnost správy věznice s jinými orgány a institucemi, dozor a kontrolu nad výkonem vazby výkon vazby na mladistvých, výkon vazby obviněných žen, výkon vazby obviněných cizinců, výkon vazby matek nezletilých dětí a dozor nad výkonem vazby.⁸⁰

Rozhodující pro pochopení legislativního rámce Vězeňské služby v České republice je nakonec rozhodnutí Federálního shromáždění, které na základě návrhů České národní rady a Slovenské národní rady vyjádřilo vůli, aby se Česká a Slovenská Federativní Republika důstojně zařadila mezi státy, jež ctí hodnoty formulované v Listině základních práv a svobod, proto byla usnesením předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 vyhlášena *Listina*

⁷⁹ Srov. Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění platném k 2. 3. 2015.

⁸⁰ Srov. Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění platném k 2. 3. 2015.

základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky. V obecních ustanoveních se uvádí, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech a základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné a každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Ustanovení dále uvádí, že základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení, že každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. V obecních ustanoveních je definován zákaz jakéhokoliv ovlivňování tohoto rozhodování a všech způsobů nátlaku směřujícího k odnárodnování. Obecná ustanovení dále stanovují, že nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod, že povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod, a že meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod upraveny pouze zákonem. Výše uvedená obecná ustanovení rovněž uvádějí, že zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky, že při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a že taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Dále Listina základních práv a svobod definuje základní lidská práva a svobody, politická práva, práva národnostních a etnických menšin, hospodářská, sociální a kulturní práva a právo na soudní a jinou právní ochranu.⁸¹

V právním řádu z hlediska právní síly mají prioritní postavení ústavní zákony včetně Listiny základních práv a svobod. Dále se v každé věznici a vazební věznici řídí Vnitřním řádem a interními nařízeními (Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, Nařízení ředitele věznice, Pokyny vedoucích oddělení apod.), které reagují na aktuální situaci a potřeby.

---

⁸¹ Srov. Listina základních práv a svobod, ve znění platném k 10. 3. 2015.

Vůbec nejzásadnější legislativní omezení, které se promítá do všech sfér zajišťování zejména výkonu vazby, ale i výkonu trestu odnětí svobody je patrně povinnost nikterak nenarušit účel výkonu vazby a stejně tak i trest musí splňovat účel výkonu trestu odnětí svobody.

2.3 Struktura věznic v České republice

Věznice v České republice jsou členěny dle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů:

- a) s dohledem,
- b) s dozorem,
- c) s ostrahou,
- d) se zvýšenou ostrahou.

Ve věznicích s dohledem se vykonávají tresty lidí odsouzených za nejméně závažné trestné činy. A naopak ve věznicích s ostrahou a se zvýšenou ostrahou jsou pachatelé nejzávažnějších trestných činů. V současnosti se uvažuje o změně na pouhé dva druhy věznic. Výlučně soud rozhoduje o určení konkrétního typu věznice pro odsouzené k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁸²

2.3.1 Věznice pro výkon trestu odnětí svobody

Je nutné zmínit zásadní rozdíl mezi věznicí a vazební věznicí. Vazební věznice je odlišná od věznic pro výkon trestu nepodmíněného odnětí svobody zaměřením na cílovou skupinu. Ve věznicích nejsou pouze odsouzení k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale dle potřeb jednotlivých regionů a zejména stavebně technických možností věznice jsou v rámci některých věznic zřízena oddělení pro výkon vazby, kde jsou umístěni lidé vazebně stíhaní z rozhodnutí soudu ve výkonu vazby, zadrženi pro účely vyšetřování orgánů

---

⁸² Srov. Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění platném k 2. 3. 2015.

činných v trestním řízení.

V zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody se v hlavních zásadách výkonu trestu v § 2 v odst. 2 uvádí, že s odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti (individuálně vytvořeným programem zacházení, poradenskými a informačními rozhovory, terapiemi spolu s tréninkem konkrétních situací pod vedením psychologů, speciálních pedagogů, lékařů, sociálních pracovníků, terapeutů a dalších odborníků), které odsouzeným po propuštění pomohou k znouzačlenění do společnosti a umožní jim vést soběstačný život v souladu se zákonem.

Do cel, ložnic a ubytoven se umísťují odděleně muži od žen a dále zpravidla:

- mladiství od dospělých,
- recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- trvale pracovně nezařaditelní,
- s poruchami duševními a poruchami chování,
- s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí,
- velmi nebezpeční podle § 72a (zákon 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody).⁸³

2.3.2 Vazební věznice

V každé věznici, tudíž i ve vazebních věznicích se zajišťuje provoz věznice (údržba, prádelna, kuchyně, úklid, autopark apod.), z řad odsouzených, kteří za tuto práci dostávají mzdu. Z tohoto důvodu jsou ve vazebních věznicích zřízena oddělení pro odsouzené k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Zaměstnáváním odsouzených, které je stěžejním bodem v individuálně vytvořeném programu zacházení, se předchází nárůstu jejich dluhů (výživné na nezaopatřené děti, dluhy spojené s jejich předešlým pácháním trestné činnosti).

---

⁸³ Srov. Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění platném k 2. 3. 2015.

Při umístování obviněných se dbá na to, aby byl dodržen účel vazby a aby nedocházelo k mravnímu nebo jinému ohrožení obviněných a odděleně se umísťují:

- muži od žen,
- obvinění, u nichž je důvodem vazby obava, že budou mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, od ostatních obviněných,
- obvinění, proti nimž je vedeno společné řízení,
- obvinění od pravomocně odsouzených,
- obvinění s infekčním nebo duševním onemocněním nebo u nichž je podezření na takové onemocnění.⁸⁴

Podrobněji ještě umístování obviněných do cel upravuje § 6 a § 7 zákona č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby.

2.4 Výkon trestu odnětí svobody

Pro snazší pochopení uvedu stěžejní legislativní body, které jsou důležité pro zajišťování výkonu trestu odnětí svobody Vězeňskou službou české republiky. Zákon 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody v § 1 v odst. 2 definuje účel výkonu trestu odnětí svobody tak, že účelem je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti. Dále též zákon v § 2 v odst. 1 stanovuje hlavní zásady výkonu trestu odnětí svobody tím, že trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti a dále v témže § v odst. 2 tím, že s odsouzenými ve výkonu trestu se

---

⁸⁴ Srov. Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění platném k 2. 3. 2015.

musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Trest odnětí svobody vždy musí splňovat účel výkonu trestu, stanovený zákonem.

2.4.1 Účel výkonu trestu odnětí svobody

Nejčastější a patrně nejdůležitější definice trestu hovoří o záměrném způsobení újmy provinilci.

„Trest je donucovací uložení něčeho nežádoucího nebo nepříjemného jedinci (jinak to nebude trestat). Z historického hlediska, byly represivními praktikami pokuty, vězení, zotuzení, nucené práce, tělesné utrpení a smrt.“ Vlastnost snad nejzřejmější je, že tyto praktiky mají společné to, že jsou všechny nějakým způsobem špatné pro osoby, kterým jsou způsobené “. „Špatný“ ve spojení s trestem lze chápat objektivně (např . odnětí určitého množství majetku nebo svobody) nebo subjektivně (jako rozsah tím vytvořené psychické tísně). Současně zejména trest bude jen zřídka nepohodlím stejného stupně u dvou různých osob. Jeho skutečný účinek na osobní pohodu závisí na konstituci osoby a dalších osobních poměrech.“⁸⁵

V penologické literatuře se setkáváme s celou řadou náhledů na funkce trestu, z nichž nejdůležitější jsou dvě základní funkce trestu—*vyrovnávací a regulativní*. Vyrovnání se s realitou trestného činu má *funkce vyrovnávací*, která má dva aspekty. Vyrovnání se *oběti* s trestným činem je první aspekt. Zde se předpokládá, že negativní emoce poškozených nebo pozůstalých lze kompenzovat, případně vyrovnat újmou způsobenou pachateli trestného činu jeho potrestáním, případně nahrazením škody. Dalším aspektem je příležitost pro pachatele trestného činu k žádoucímu a jistě nezbytnému zpytování svědomí a přijetí viny, což je pro cíl reintegrace nezbytné. V izolaci zločince od společnosti tkví druhá

---

⁸⁵ MONTAG, J. SOBEK, T. *Should Paris Hilton Receive a lighter prison sentence because she's rich?*, s. 3

regulativní funkce trestu, ale rovněž i v odstrašování potencionálních pachatelů trestných činů ve společnosti a zejména v úsilí o změny chování, případně osobnosti pachatele.⁸⁶

2.4.2 Sociální podmínky a práva odsouzených ve výkonu trestu v České republice

Odsouzení mají práva, která jim zajišťují důstojné zacházení během pobytu ve věznici, avšak zároveň mají i jisté povinnosti, které jsou nezbytné pro účelný výkon trestu odnětí svobody. Toto stanovuje zákon č. 169/1999 Sb., výkonu trestu odnětí svobody:

- Odsouzeným se poskytuje pravidelná strava za podmínek a v hodnotách, které odpovídají požadavku udržení zdraví a přihlížejí k jeho zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce. V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, se přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic odsouzených.
- Každý odsouzený musí mít zabezpečeno lůžko a prostor pro uložení osobních věcí.
- Odívání odsouzených musí odpovídat klimatickým podmínkám a musí dostatečně chránit jejich zdraví.
- Odsouzeným se zabezpečuje denně osmihodinová doba ke spánku, doba potřebná k osobní hygieně a úklidu, stravování, nejméně jednohodinová vycházka a přiměřené osobní volno.
- Odsouzený má právo na zdravotní péči v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu.
- Odsouzený s těžkým zdravotním postižením má právo na zajištění přiměřených podmínek umožňujících důstojný výkon trestu.
- Odsouzenému, který není zařazen do práce, poskytuje věznice sociální kapesné v případě, že neodmítl bez závažného důvodu práci a neměl v období

---

⁸⁶ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 38

jednoho kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost ve výši alespoň 100 Kč.

- O závažném onemocnění odsouzeného nebo o jeho úrazu, vyžadujícím hospitalizaci, vyrozumí věznice bez odkladu manželku, družku nebo rodiče odsouzeného, anebo jeho děti, pokud to odpovídá jejich věku, jestliže tak odsouzený nemůže učinit sám. Není-li těchto osob, vyrozumí věznice osobu, kterou odsouzený určí. Věznice vždy vyrozumí bez odkladu některou z těchto osob v případě, že dojde k úmrtí odsouzeného.
- Odsouzený má právo přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení (dále jen "korespondence") bez omezení, pokud zákon nestanoví jinak.
- Odsouzenému, který neumí nebo nemůže číst anebo psát, Vězeňská služba zajistí, aby mu byla došlá korespondence přečtena, nebo mu poskytne písářskou pomoc při sepisování žádostí, podání a stížností státním orgánům a mezinárodním organizacím a při dopisování s advokátem.
- Odsouzenému se v odůvodněných případech umožní použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou.
- Odsouzený má právo přijímat v čase určeném ředitelem věznice návštěvy blízkých osob na dobu celkem 3 hodiny během jednoho kalendářního měsíce.
- Odsouzenému se zajišťuje právo na poskytování duchovních a dalších obdobných služeb sledujících humanitární cíle v rozsahu vyplývajícím ze zvláštních právních předpisů.
- Odsouzený má právo objednat si na svůj náklad knihy, denní tisk a časopisy, včetně zahraničních, pokud jsou rozšiřovány v České republice
- Odsouzený si může bezplatně půjčovat z vězeňské knihovny knihy včetně odborných publikací a právních předpisů.
- Odsouzený má právo půjčovat si a hrát společenské hry, které jsou ve věznici k dispozici.
- Odsouzený má právo nakupovat v prodejně věznice potraviny a věci osobní potřeby, případně věci pro zájmovou a vzdělávací činnost nebo k realizaci programu zacházení. Nákup se uskutečňuje zpravidla formou bezhotovostní platby z té části peněžních prostředků, s níž může volně disponovat.

- Odsouzený má právo dvakrát ročně, zpravidla u příležitosti narozenin a vánočních svátků, přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg.
- Pokud byly odsouzenému do věznice zaslány peníze, převedou se na jeho účet zřízený a vedený věznicí a odsouzený se o tom vyrozumí. Nesouhlasí-li odsouzený s přijetím peněz, vrátí se odesílateli na náklady odsouzeného.
- Odsouzený smí k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti a žádosti orgánům příslušným k jejich vyřízení; stížnost, případně žádost musí být orgánu, jemuž je adresována, neprodleně odeslána. Ředitel věznice určí okruh zaměstnanců Vězeňské služby pověřených přebíráním a odesíláním stížností a žádostí a jejich evidencí; vytvoří takové podmínky pro podávání stížností a žádostí odsouzených, aby bylo vyloučeno, že s nimi budou zacházet jiné než oprávněné osoby.

Odsouzení musí pro zachování funkce a účelu výkonu trestu dodržovat nařízení, jimiž je odsouzeným zakázáno:

- navazovat styky s jinými osobami v rozporu s tímto zákonem nebo s pokynem vydaným na základě tohoto zákona,
- vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví,
- přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití návykových látek, jedů, výbušnin, zbraní a střeliva,
- hrát hry o peníze, věci, služby nebo o jiné úkony; účastnit se loterií a jiných podobných her,
- tetovat sebe nebo jinou osobu anebo nechat se tetovat,
- předstírat poruchu zdraví nebo se úmyslně poškozovat na zdraví,
- bez souhlasu Vězeňské služby prodávat, směňovat a darovat věci, které má

v držení ve věznici.⁸⁷

Výše uvedenou část práv a sociálních podmínek odsouzených stanovuje zejména zákon č. 169/1999 Sb., výkonu trestu odnětí svobody.

2.4.3 Zacházení s odsouzenými

Ve věznicích všech základních typů pracují s odsouzenými zásadně stabilní týmy zaměstnanců Vězeňské služby složené ze speciálního pedagoga, psychologa, lékaře, sociálního pracovníka, vychovatelů a dozorců s odpovídající speciální odbornou přípravou. Jednomu vychovateli je svěřeno do péče zpravidla nejvýše 20 odsouzených.

Odsouzený se předvolá před výše uvedené odborné zaměstnance, kteří s ním projednají obsah programu zacházení a určí vychovatele, jemuž je svěřen do péče. Odborní zaměstnanci věznic přitom dbají, aby diferencovaným výkonem trestu méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených odsouzených a aby se uplatňovaly účinné prostředky k dosažení účelu trestu odnětí svobody. Odsouzený nekuřák se na vlastní žádost umístí vždy odděleně od odsouzených kuřáků. Věznice nabídne odsouzenému na základě zpracované komplexní zprávy výběr z alternativ programů, vycházejících z možností dané věznice, které pro něj považuje za vhodné a prospěšné. Přitom nemusí vždy jít o výběr celého programu, ale pouze jeho částí. Výběr programu stvrdí odsouzený podpisem. Alternativy programů jsou voleny tak, aby ve svém formativním důsledku byly rovnocenné. Sestavit programy v potřebné míře individualizované, umožňují kombinace alternativ programů.

K podporování žádoucích návyků a chování, které u odsouzených podpoří po propuštění znovuzáclenění do běžného života na svobodě, slouží systém kázeňských odměn a trestů. Jak zdůrazňuje Musil „výchozím mechanismem regulace lidského chování v procesu socializace je tedy odměňování a trestání, vedoucí k aprobaci či desaprobaci odmítaného či schvalovaného chování.“⁸⁸

Ovšem k úspěšnosti těchto programů je třeba zejména opravdový zájem

⁸⁷ Srov. Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění platném k 2. 3. 2015.

⁸⁸ MUSIL, J. *Sociální psychologie*, s. 32

odsouzených, neboť ve věznicích se až v devadesáti procentech ocitají lidé s disociální poruchou osobnosti, u nichž nelze dostatečně ovlivnit rozpor mezi jejich chováním a sociálními normami. Jak připomíná Hála setkáváme se zde s lhostejností ke společenským pravidlům a závazkům, s nedostatkem citu a nezájmem o ostatní. Je zde patrný velký rozpor mezi chováním a převládajícími sociálními normami. Chování nelze dostatečně ovlivnit zkušeností včetně trestu.⁸⁹

2.4.4 Programy zacílené na zacházení s odsouzenými

Spolupráci pracovního týmu v obsazení lékaře, psychologa, speciálního pedagoga, sociální pracovnice, případně i duchovního koordinuje zkušený speciální pedagog. Po zmapování bio-psycho-socio-duchovního stavu odsouzeného v době nástupu do výkonu trestu odnětí svobody zpracují individuální program zacházení, který se realizuje v dále popsáných oblastech. Podle Mařádka „efekt vězeňské péče (vězeňské pečovatelské činnosti) by se měl projevit v obnově (rehabilitaci) tělesných, psychických a sociálních funkcí osobnosti propuštěného vězně a v na to navazující už ve vězení připravované komunitní a sociální reintegraci.“⁹⁰

Programy zacházení s odsouzenými se mimo jiné snaží předejít prizonizaci zejména vícekrát trestaných odsouzených. Jak připomíná Vykopalová „Mnohé výzkumy prokázaly, že osoby s vysokou prestiží získávají ve skupině snáze a více svých přívrženců, než osoby s nízkým statutem. Osoby s nízkým statutem jsou ve skupinách často různě šikanovány, perzekvovány, je na ně svalována vina za nezdary skupiny apod. Ve skupině je status spojen s určitými právy, s úrovní statusu souvisí úroveň aspirace výkonu.“⁹¹

Dále programy zacházení vedou odsouzené tak, aby nedošlo v rámci skupinového chování k hromadným projevům nespokojenosti. Přičemž platí, že „Hromadné a skupinové chování jako základní formy sociálního chování

---

⁸⁹ Srov. HÁLA, J. *Psychosociální práce s maladjustovanými osobami*, s. 26

⁹⁰ MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*, s. 202

⁹¹ VYKOPALOVÁ, H. *Výbrané kapitoly ze sociální psychologie v kontextu komunikace*, s. 186

v podmínkách vyhrocených zátěžových situací je co do své základní povahy a dynamiky determinováno tím jak početný a do jaké míry organizovaný sociální soubor v jaké příčinné souvislosti se v daných podmínkách ocitá, a nakolik jedinci spojují svůj osud s osudem ostatních členů daného souboru.“⁹²

2.4.5 Pracovní aktivity odsouzených

Práce rozvíjí pracovní návyky a s tím související vlastnosti osobnosti. Odsouzení na rozdíl od obviněných jsou povinni plnit pro ně individuálně vypracovaný program zacházení. Důležitá je pro ně mimo zábavnějších aktivit především pracovní aktivita, neboť odsouzeným smysluplně zaplní větší část dne a trest jim pak zdánlivě plyne rychleji. Právě trénink pracovních návyků nabízí odsouzeným možnou cestu jak se po propuštění na svobodu úspěšně znovuzáclenit do života společnosti. Smysluplná, organizovaná práce odsouzených utváří v žádoucím směru vztah odsouzených k práci, jakožto prostředku uspokojování dalších potřeb člověka, snižuje agresivitu, celkově zklidňuje a harmonizuje tělo i ducha. Pracovní aktivity pomáhají směřovat odsouzené k pochopení toho, že mít pravidelný příjem za odvedenou práci je základním předpokladem dobrého sociálního fungování, které předchází páchání trestné činnosti a mnoha dalším potížím, vyplývajícím z nedostatku, či úplné absence finančních prostředků.⁹³

Pro odsouzené mají pracovní aktivity i význam ekonomický, neboť z odměny za jejich práci se hradí nejen pravidelné výživné pro děti, ale i náklady na výkon trestu, dluhy na výživném, další exekuce a úložné. Zejména kapesné je silnou motivací pro odsouzené, jelikož může být zvyšováno či snižováno dle chování a plnění povinností odsouzenými.

2.4.6 Vzdělávací aktivity odsouzených

Páter František Josef Řezáč, jenž působil jako vězeňský kněz, v roce 1852

---

⁹² MIKŠÍK, O. *Hromadné psychické jevy*, s. 10

⁹³ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 39

vydal vlastním nákladem svou publikaci „Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců“, ve které vyslovil požadavek využití možností pedagogiky a dalších teprve se rozvíjejících vědních oborů v převýchově vězeňské populace, včetně humánnějšího zacházení s vězni. František Josef Řezáč zdůrazňoval nutnost vyváženosti komplexního působení jednotlivých výchovných prostředků a rovněž důležitost postpenitenciární péče.

Páter František Josef Řezáč předstihl bezesporu svou dobu vznesením požadavku potřebnosti většího důrazu zejména na prevenci zločinnosti a to především prostřednictvím zvýšení obecné vzdělanosti a výchovy a dále praktickým uskutečňováním resocializačních snah nikoliv až po propuštění, ale již během pobytu delikventa ve věznicích.

Vhodným odsouzeným již dnes dokáže České vězeňství vytvořit podmínky k *profesnímu vzdělávání*. Zejména při věznicích Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Valdice, Všehrady a Světlá nad Sázavou, jsou učiliště s odloučenými pracovišti - školskými vzdělávacími středisky.

Věznice také rozvíjí *všeobecné vzdělávání*. Stále je ve věznicích mnoho lidí, kteří neumějí číst, psát a počítat, ať již proto, že se to nikdy nenaučili (*analfabetismus primární*), či z toho důvodu, že získané dovednosti postupně ztratili, pravděpodobně setrváváním v komunitě, kde používání trivia nebylo potřebné (*analfabetismus sekundární*). Dále je tu i *funkční negramotnost* (neschopnost začlenění trivia do aktivit, vyžadovaných dnešní společností), s níž se ve věznicích pracuje systematicky.⁹⁴

Věznice nabízejí dle vlastních možností různé vzdělávací a jazykové kurzy, přednášky a besedy ke společensky závažným tématům, avšak i témata kultivující odsouzené a rozšiřující jejich aktuální informovanost a zejména všeobecný přehled. Věznice rovněž zajišťují provoz knihovny a v rámci svých možností zabezpečují její vybavení nejen běžně dostupnou beletrií, ale i náboženskou a odbornou literaturou, včetně základních právních předpisů z jednotlivých právních odvětví. Odsouzeným je umožněn výběr knih z knihovního fondu věznic dle jejich zájmu, duchovních potřeb a vyznání.

---

⁹⁴ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 40

2.4.7 Zájmové aktivity odsouzených

Odsouzení mají v osobním volnu k dispozici po splnění aktivit programu zacházení, dobu potřebnou k osobní hygieně, úklidu, stravování, jednohodinové vycházce, osmihodinové době ke spánku a činnostem vyplývajícím z organizačního provozu věznice.

V osobním volnu se odsouzený dle své volby v rámci časového rozvrhu dne věnuje sebevzdělávání, uspokojování svých duchovních a kulturních potřeb a zájmové činnosti nad rámec programu zacházení nebo odpočinku.

Většina věznic má svého vězeňského kaplana, kterého pověřila jeho církev a s jehož působením vyslovil výkonný výbor Vězeňské duchovenské péče souhlas. Kaplani jsou zaměstnanci Vězeňské služby, jsou členy Vězeňské duchovenské péče a patří do deseti různých církví. Obviněné a odsouzené, kteří jsou umístěni ve věznicích a vazebních věznicích na jejich vyžádání navštěvují vězeňští kaplani či zástupci jiných církví a náboženských společností. Vězeňská duchovenská péče zde má převážně charakter individuálních rozhovorů. K dispozici jsou církevní časopisy a literatura.

Činnosti konané v době osobního volna nesmějí být v rozporu s vnitřním řádem a účelem výkonu trestu. U pracujících odsouzených začíná osobní volno příchodem ze zaměstnání a končí večerkou. Nepracující odsouzení mají kromě osmi hodin určených ke spánku volný čas prakticky po celý den, a proto zejména u nich nabývají na významu zájmové činnosti. Na výběr jsou sportovní aktivity, výtvarné kroužky, knihovna, sledování televizních programů či pouštění filmů, poslech hudby, počítačová klubovna, vycházky, duchovní péče apod. Tyto aktivity rozvíjí kladně a v žádoucím směru návyky a dovednosti odsouzených, související s rozvojem jejich osobnosti.

Všechny zájmové aktivity odsouzených (nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti) jsou organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním. Aktivity rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených.

2.4.8 Speciální výchovné aktivity pro odsouzené

Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení jsou individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení, vedená kompetentními zaměstnanci s požadovaným odborným vzděláním.

Tento výchovný program obsahuje zejména pohovory s psychologem, psychologické přednášky, kurzy pro podporu adaptačních mechanismů, sebepoznávání či zvládání psychického stavu či arteterapii. Pro odsouzené toxikomany, kterých stále přibývá, je důležitá protidrogová terapie.

„Ústředním motivem Souboru protidrogových opatření ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody je proto ochrana vězňených osob před destruktivním vlivem drog a podpora jejich individuálního rozhodnutí pro život bez drog.“⁹⁵

V terapii jde vedle již zmíněné arteterapie rovněž o sociální výcvik, psychoterapii, pohybovou terapii a muzikoterapii. Dále se jedná o sociálně právní poradenství, doprovázení a nácviky různých technik, jako je například trénink zvládání vlastní agresivity.

Zde je možné zmínit i *extramurální aktivity*, jež jsou mimo areál věznice a doplňují odborné zacházení s vybranými odsouzenými, kteří splňují stanovené podmínky. Řadí se sem přerušování výkonu trestu, opuštění věznice a akce mimo věznici, jenž se realizují v doprovodu vedoucích aktivit - zaměstnanců věznice jedná se nejčastěji o kulturní či sportovní akce (účast na sportovních utkáních, výstavách a divadelních či filmových představeních). Amnestií prezidenta republiky klesl počet odsouzených, což se projevilo i menším počtem odsouzených zapojených do extramurálních aktivit, neboť pro udělení výše zmíněných extramurálních aktivit odsouzenému stanovuje podmínky zákon o výkonu trestu odnětí svobody a řád výkonu trestu odnětí svobody.

2.4.9 Oblast utváření vnějších vztahů odsouzenými

Odsouzení obnovují či udržují vztahy se svou rodinou a přáteli, církvemi, apod. Odsouzený je podporován v aktivitách směřujících k udržování styku

---

⁹⁵ MIOVSKÝ ,M. ,SPIRIG ,H. ,Havlíčková ,M. *Vězeňství a nelegální drogy – Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích, s. 11*

s rodinou a přáteli, neboť je to nejen významný pozitivní psychologický prvek, avšak i rozhodný faktor pro další život odsouzeného po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Doba minimálně posledních tří měsíců, po kterou setrvává ještě odsouzený ve vězení je předpropouštěcí fáze. V této době je odsouzený komplexně připravován na propuštění, poskytováním informací o změnách, jež se udály za dobu jeho věznění v reálném světě za zdi věznice a doplněním a nácvikem některých životně důležitých praktických dovedností. Zařazením do výstupního oddělení před očekávaným skončením výkonu trestu se vytváří příznivé podmínky pro vedení soběstačného způsobu života v souladu se zákonem po propuštění odsouzeného a minimalizují se rizika opětovného páchaní trestné činnosti. Programy zacházení jsou po zařazení odsouzeného do výstupního oddělení aktualizovány z důvodu zaměření přípravy na vedení soběstačného života v souladu se zákonem. Ve výstupním oddělení se posoudí předpokládané možnosti odsouzeného a v případě potřeby se učiní potřebná opatření i v postpenitenciární oblasti. Za tímto účelem věznice spolupracují s orgány sociálního zabezpečení, kterým poskytují včas informace a v případě potřeby je jim umožněn průběžný kontakt s odsouzeným.

„Postpenitenciární péče je zvláštní druh sociální péče, která je poskytována osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, z ochranného léčení, z ochranné výchovy u mladistvých a osobám obviněným z trestné činnosti.“⁹⁶

Zejména informace o vhodné postpenitenciární péči jsou před propuštěním pro odsouzené velmi důležité.

2.5 Výkon vazby

Vazba se vykonává ve vazební věznici nebo ve zvláštním oddělení věznice. Stěžejní legislativou pro výkon vazby je zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu

---

⁹⁶ TICHÝ, M. *Práce se sociálně neadaptovanými klienty*, s. 61

vazby, jehož účelem je upravení podmínek výkonu vazby, zejména stanovení práv a povinností osob ve výkonu vazby, postavení příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky a dalších osob při zajišťování výkonu vazby a upravení dozoru nad tímto výkonem. Tento zákon v § 2 stanovuje zásady výkonu vazby tím, že dokud není pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena vina, nelze na toho, kdo byl vzat do vazby hledět, jako by byl vinen. Během výkonu vazby smí být obviněný podroben jen těm omezením, která jsou nutná ke splnění účelu vazby z hlediska jejího důvodu a k zachování stanoveného vnitřního pořádku a bezpečnosti. Ve výkonu vazby nesmí být ponižována lidská důstojnost obviněného a nesmí být podrobován fyzickému ani psychickému nátlaku.

2.5.1 Účel výkonu vazby

Důležité je si uvědomit, že vazba není trestem. Je procesním úkonem, který zajišťuje osobu obviněného pro účely trestního řízení a výkonu trestu.

Obvinění jsou zajištěni pro účely trestního řízení dle zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním § 67:

- a) *vazba útěková* - obviněný se vyhýbá, či se skrývá před orgány činnými v trestním řízení,
- b) *vazba koluzní* - zabránění ovlivňování dosud nevyslechnutých svědků,
- c) *vazba předstižná* - důvodná obava, že obviněný bude pokračovat v trestné činnosti, či dokončí čin, kterým hrozil.

Obviněný je zadržován ve vazební věznici, popřípadě ve zvláštním oddělení věznice po zákonem stanovenou dobu, během které je s ním zacházeno tak, aby mu byl zamezen styk se spoluobviněnými či svědky, nacházejícími se v téže věznici.

2.5.2 Sociální podmínky a práva obviněných

Práva obviněných a jejich sociální podmínky ve výkonu vazby definuje jednak zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a rovněž i vyhláška č. 109/1994

Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, z nichž několik uvedu níže.

- Obviněný používá po dobu vazby zpravidla vlastní oděv, prádlo a obuv, a to za předpokladu splnění zákonem stanovených podmínek.
- Používá-li obviněný vězeňský oděv, prádlo a obuv, je povinen dbát o jejich čistotu a udržení ve stavu způsobilém k řádnému užívání.
- Věznice je povinna vytvořit náležité podmínky pro dodržování osobní hygieny obviněných tak, aby bylo zajištěno denní umývání, pravidelné holení a vykonávání běžných hygienických úkonů.
- Obviněný smí mít u sebe na cele základní hygienické potřeby včetně elektrického holicího strojku.
- Obviněný musí mít na vycházce vlastní nebo vězeňský oděv a obuv přiměřené povětrnostním podmínkám.
- Kontrolu korespondence obviněného ve vazbě z důvodů uvedených v § 67 t.ř. písm. a) nebo c) trestního řádu je oprávněn provádět, s výjimkou korespondence obviněného s obhájcem a orgány uvedenými v § 13 odst. 3 zákona a v § 62 a 71 zaměstnanec Vězeňské služby pověřený ředitelem věznice.
- Korespondence obviněných se přijímá a odesílá každý pracovní den v době stanovené vnitřním řádem.
- Obviněnému, který neumí nebo z nějakého důvodu nemůže číst nebo psát, je správa věznice povinna na jeho žádost zabezpečit, aby mu byla korespondence došla od obhájce a orgánů uvedených v § 13 odst. 3 zákona a v § 62 a 71 přečtena nebo aby mu byla poskytnuta pomoc při sepisování podání, žádostí, stížností, důležitých sdělení a při dopisování s příslušníky jeho rodiny nebo obhájcem.
- O umožnění telefonického hovoru na povolené telefonní číslo obviněný žádá vrchního dozorce. Veškeré žádosti obviněného o umožnění telefonického hovoru se zakládají do jeho osobního spisu.
- Návštěvy se uskutečňují zpravidla v pracovních dnech v denní době v návštěvní místnosti věznice, která je za tímto účelem vhodně upravená a vybavená.
- Ke styku obviněného s obhájcem slouží ve věznici místnosti k tomu účelu

určené. Obviněný se k obhájci předvede vždy, jestliže o to obhájce požádá, včetně mimopracovní doby a dnů pracovního klidu.

- Obviněnému může být balíček zaslán poštou nebo předán při návštěvě. Ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec Vězeňské služby může povolit přijetí balíčku za dobu kratší.
- Ve věznici se pro obviněné zřizují prodejny s potravinářským, drogistickým a průmyslovým zbožím.
- Věznice zajišťuje provoz knihovny a v rámci svých možností zabezpečuje její vybavení běžně dostupnou beletrií, náboženskou a odbornou literaturou včetně základních právních předpisů z jednotlivých právních odvětví.
- Denní tisk a časopisy, včetně zahraničních, pokud jsou distribuovány v tuzemsku, si může obviněný z vlastních prostředků předplatit nebo mu je mohou předplatit též jeho příbuzní nebo jiné osoby.
- Obviněný si může půjčovat a hrát v cele nebo v určeném prostoru věznice společenské hry, které jsou ve věznici k dispozici.
- Obviněnému lze v odůvodněných případech umožnit zasílání a používání dalších věcí majících vztah zejména k jeho povolání, podnikatelské činnosti nebo k zajištění dalšího vzdělávání, pokud tyto věci nebudou v rozporu s účelem vazby.
- Obviněný smí mít u sebe v cele psací potřeby, korespondenci, písemnosti související s řízením, které se jej týká, knihy, denní tisk a časopisy, digitální a jiné hry, právní předpisy, náboženskou literaturu, fotografie, kapesní nebo náramkové hodinky.
- Obviněný má právo na poskytování právní pomoci advokátem i v jiných věcech.
- Obdrží-li věznice písemný příkaz k propuštění, je povinna obviněného propustit neodkladně.⁹⁷

Výše uvedená práva a sociální podmínky obviněných jsou stanoveny legislativou, jejímž účelem je upravení podmínek výkonu vazby, zejména stanovení práv a povinností osob ve výkonu vazby. Jedná se zejména o zákon č. 293/1993 Sb.,

---

⁹⁷ Srov. Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění platném k 2. 3. 2015.

o výkonu vazby a vyhlášku č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby. Vyhláška rovněž ukládá, aby v jednotlivých vazebních věznicích stanovil ředitel věznice v souladu se zákonem a touto vyhláškou ve vnitřním řádu věznice způsob realizace práv a povinností obviněných. Vnitřní řád, který je obviněným běžně přístupný, upravuje podrobnosti týkající se denního pořádku ve věznici, zejména časový rozvrh programů, vycházek, koupání, nákupů, půjčování knih a společenských her a poskytování léčebné péče.

2.5.3 Zacházení s obviněnými ve vazební věznici

Obvinění na rozdíl od odsouzených mají odlišný režim i způsob práce s nimi se liší, neboť dokud nejsou pravomocně odsouzeni, platí samozřejmě presumpce nevinny.

Do oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem se zpravidla na návrh příslušné komise umístí obviněný, který svým chováním dává záruku, že volným pohybem ve vymezeném prostoru oddělení a stykem s ostatními obviněnými nebude narušovat účel vazby a vnitřní řád.

Ve své činnosti sociální zaměstnanci Vězeňské služby úzce spolupracují především s příslušnými koordinátory péče o občany společensky nepřizpůsobené, orgány sociálně-právní ochrany dětí, orgány státní správy a územní samosprávy, jakož i se zájmovými sdruženími občanů, zejména při zabezpečování práv a oprávněných zájmů obviněných.

Sociální služby jsou zabezpečovány především:

- poskytováním sociálního poradenství,
- pomocí při řešení obtížné sociální situace obviněných a jejich rodin,
- spoluprací se všemi ostatními zaměstnanci věznice při zajišťování a realizaci práv a oprávněných zájmů obviněných.

2.5.4 Dovolené aktivity obviněných ve vazební věznici

Náhlá změna související se vstupem do věznice je vnímána a intenzivně prožívána jako ztráta životních jistot. Zúžení volného prostoru, omezení podnětů,

pohybu a intimity či ztráta postavení, které obviněný zaujímal na svobodě je deprimující, proto je žádoucí věnovat většinu času zejména smysluplným činnostem, aby se předešlo poruchám psychiky v důsledku extrémní psychické zátěže. U obviněných jsou časté deprese a zdánlivé pocity bezvýchodnosti situace, které mohou vést nejen k různě závažným sebepoškozením, ale i k suicidálnímu jednání.

„Vo viacerých prácach skúmajúcich depresiu z evolučno-biologického hľadiska sa depresia popisuje ako spontánna submisívna stratégia, pri ktorej sa zapája fylogeneticky starý mozgový okruh, vyvinutý na podriadenie sa pri submisívnej reakcii na stratu postavenia v hierarchii(Dixon, 1998).“⁹⁸

Pro omezení negativních účinků náhlého izolování obviněných od společnosti z důvodu vzetí do vazby vytváří věznice podmínky pro smysluplné aktivity, jakými jsou např. vzdělávací, zájmové, sportovní či preventivně výchovné programy. Jak uvádí Mařádek „Za typickou reakci na uvěznění, která může být až psychotického charakteru se považuje vazbová, nebo vězeňská psychóza.“⁹⁹

Presumpce nevinoty dokud není člověk pravomocně soudem odsouzen k výkonu trestu, je spolu se zákonem o výkonu vazby zásadní a zavazující při způsobu zacházení s obviněnými. Aktivity, které jsou jim nabídnuty, vycházejí z možností dané věznice a ze zákona o výkonu vazby, neboť aktivitami nesmí být nikterak ohrožen účel výkonu vazby.

Zde zmíním, že zákon č. 293/1993 Sb., zajišťuje právo na poskytování duchovních služeb a obvinění tedy mají možnost aktivně se účastnit individuálních či společných akcí pod vedením vězeňského kaplana či zástupců jiných církví, podílejících se na poskytování duchovní služby obviněným individuálními rozhovory, pastoračními návštěvami a umožněním individuálního přístupu k náboženským úkonům, konáním bohoslužeb pro zájemce z řad obviněných, vedením studijních hodin k výkladu náboženských textů a zajišťováním duchovní a náboženské literatury a zpěvníků.

---

⁹⁸ KAŠČÁKOVÁ, N. *Obranné mechanismy z psychoanalytického, etologického a evolučno-biologického aspektu*, s. 95

⁹⁹ MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*, s. 89

2.5.5 Dovolené pracovní aktivity obviněných ve vazební věznici

V rámci vlastní podnikatelské činnosti nebo na smluvním základě s jiným podnikatelským subjektem nebo organizací věznice vytvářejí podmínky pro zaměstnávání obviněných. Obviněný může být zaměstnán, jestliže o to požádá a s pracovním zařazením souhlasí. Charakter a druh práce nebo činnosti, kterou mu věznice může poskytnout, musí odpovídat jeho zdravotnímu stavu, pracovním schopnostem a dovednostem. Při zaměstnávání obviněného je nutno přihlížet nejen k jeho osobním poměrům, ale i k sociální situaci jeho rodiny a rovněž k případnému výkonu rozhodnutí o výživném na nezletilé děti. Bohužel ne všechny věznice mohou nabídnout obviněným možnost pracovat, převážně z důvodů nevyhovujících prostor, neboť nesmí být nikterak ohrožen účel výkonu vazby.

2.5.6 Preventivně výchovný program pro obviněné ve vazebních věznicích

Zejména obvinění, kteří se ocitli ve vazební věznici poprvé, prožívají zde po umístění šok z uvěznění, což představuje pro člověka významný stresor. Jak připomíná Hanuš „Zvláště dlouhodobé, dobře psychologicky propracované výslechové metody, vedené dvěma nebo i více kriminalisty, způsobují u zadržených vyslýchaných osob velmi rozsáhlá a hluboká psychotraumata. Ta pak hrají velmi důležitou roli při pobytu ve vazební věznici a pak i při vlastním odpykávání si trestu odnětí svobody.“¹⁰⁰ K tomu je možné připomenout slova Hály, který říká, že „Uvězněním je tedy člověk konfrontován s řadou problémů vyplývajících ze ztráty svobody, postavení, majetku, důstojnosti, nezávislosti, bezpečnosti i osobních vztahů včetně sexuálních.“¹⁰¹

2.5.7 Možné zájmové a sportovní aktivity obviněných ve vazební věznici

Cílem zájmových aktivit je navýšení doby pobytu obviněných mimo jejich cely. Obvinění si mohou volit z aktivit, jež jsou v nabídce vnitřního řádu konkrétní

---

¹⁰⁰ HANUŠ, B. *Primární základy penologie*, s. 9

¹⁰¹ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 65

věznice. Mohou sledovat video či televizi, hrát různé společenské hry nebo se věnovat ruční výrobě předmětů dle možností věznice.

Sportovní aktivity jsou velmi příznivé pro zdraví i psychickou pohodu obviněných, avšak opět je nabídka omezena možnostmi věznice. Jsou jimi například rotopedy, posilovna či hraní stolního tenisu. Kompenzují nedostatek pohybu, vylepšují motorické schopnosti a zpestřují jednotvárnost dne. V neposlední řadě mají i výchovný charakter. *„Navíc podřízení se předem dohodnutým pravidlům při kolektivním sportování není ani vězněm prožíváno jako manipulativní. Tím je otevřená cesta k interiorizaci „společenské smlouvy“, případně k transféru fair play jednání i do jiných oblastí mezilidských vztahů.“*¹⁰² Aktivity jsou řízené pod stálým dozorem vedoucích aktivit.

---

¹⁰² HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 146

3 SYSTÉM VĚZEŇSTVÍ S OHLEDEM NA LIDSKOU DŮSTOJNOST A LIDSKÁ PRÁVA

Jak již částečně vyplynulo z pojednání v předchozích dvou kapitolách je v současnosti v systému českého vězeňství podle ustanovení příslušných zákonů vyžadováno, aby ve výkonu trestu odnětí svobody i při výkonu vazby byl trest vykonáván způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody (nesmí přitom dojít k ohrožení ochrany společnosti) a s odsouzenými ve výkonu trestu se jednalo tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporují se postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k znovuzачlenění do společnosti. Dále jsou vězněné osoby podrobovány pouze těm omezením, která jsou nutná ke splnění účelu vazby nebo trestu a k zachování vnitřního pořádku a bezpečnosti. Rovněž nesmí být ponižována jejich lidská důstojnost a nesmí být podrobovány fyzickému ani psychickému nátlaku.

3.1 Věznění ve vztahu ke svobodě a lidské důstojnosti

Vězeňský systém je v každé epoše kulturním, sociálním a samozřejmě i ekonomickým ukazatelem vyspělosti dané společnosti. Vyspělé společnosti mají právní normy, týkající se uspořádání společného soužití ve společenských strukturách. Norma je prostředek sloužící k ochraně dober a hodnot. Normy v širším slova smyslu chápeme jako principy nebo pravidla chování – odráží se v nich nejvyšší morální princip: „Je třeba dělat dobro, zla se vyvarovat“ a dále zlaté pravidlo: „Co nechceš, aby činili jiní tobě, nečiň také ty nikomu jinému“. Z pohledu teologické etiky je nejvyšším principem jednání jednotlivce boží vůle.

Ne všechny normy jsou vydávány zákonodárcem a tak vedle sociálních norem, které bývají předávány z generace na generaci jako pravidla chování,

uspořádávající život v dané společnosti jsou všudypřítomné i etické normy, jež jsou jednoznačné, spočívající na hodnotách a jejich dodržování se člověk rozhoduje pro dobro. Následováním etických norem se člověk rozhoduje pro dobro, čímž ob stojí sám před sebou, před ostatními lidmi i před Bohem. Normy ztrácí svůj význam, pakliže jsou dodržovány pouze pro normu samou a nemyslí se na hodnoty, které má norma chránit.

Právní normy, vydané zákonodárcem však vypovídají o něčem, co by mělo být a vznášejí nárok na jejich dodržování. Právní normy jsou pozitivní zákony, které vycházejí z přirozených zákonů, tvořících podklad pro soulad společenských struktur a vyplývajících z bytostného určení člověka samého. Právní norma bývá formulována písemně, je vymahatelná a žalovatelná, její překročení se trestá sankcemi a tresty, čímž stabilizuje společnost. Jejím úkolem je regulovat soužití lidí ve společnosti a přispívat k obecnému blahu. Právní normy ovlivňují etické vědomí celé společnosti a etické chování jednotlivců. Právo potřebuje etickou hodnotovou orientaci a étos potřebuje být podporován právem. Avšak ne vše co je etické, je právem vymahatelné.

V průběhu dějin se na základě nových kulturních zkušeností, ale i antropologických a lékařských poznatků mění způsob náhledu na člověka v různorodých oblastech (věznění osob, sexualita, rodina, práva žen, práva dětí apod.). Změna poměrů ve společnosti může vést ke změně či dokonce k odstranění dříve platných norem, jako je u nás například zrušení trestu smrti, neboť se stává, že normy za změněných podmínek již nechrání hodnoty, pro jejichž uskutečňování byly původně formulovány. Obdobně změna poměrů ve společnosti vedla ke změně vězeňského systému tím, že došlo z důvodu změněných poměrů ve společnosti ke zrušení či novelizacím dříve platných zákonů a další legislativy.

V oblasti práva a morálky je něco, co nelze zrušit či přenechat libovůli, o čemž nelze rozhodovat ani silou ani mocí a tím je lidský život a lidská důstojnost, která je základní normou a současně základním etickým požadavkem všech eticky vyspělých společností. V historii tomu tak vždy nebylo, protože lidskou důstojnost neuznávaly všechny kultury ve všech dobách. V antickém

Řecku a Římě bylo otroctví běžné, zdůvodněné kontingentním vnímáním lidské důstojnosti. Nebyla uznávána důstojnost každé lidské bytosti. Důstojnost byla chápána jako výsledek zásluh, způsobu vedení života, společenského postavení a původu. Cicero byl první, kdo spatřoval v každém člověku nositele lidské důstojnosti. Nepřipisoval ji pouze osobnosti vážené na základě veřejného postavení, uznání či vnějších projevů jejich chování.

Například Kant označuje lidskou důstojností schopnost mravně a rozumně jednat. Scheller spatřuje hodnotu člověka v odlišení od věcí a zvířat jeho duchovním rozměrem života. Současná antropologie zdůrazňuje jedinečnost člověka, neopakovatelnost a především klade důraz na neodejmutelnost jeho lidské důstojnosti. Zpochybněním samotné hodnoty člověka a jeho lidské důstojnosti se zpochybnuje nejen celé jeho bytí, ale zejména dochází ke zpochybnění od jeho lidské důstojnosti se odvozujících práv (potraty, trest smrti apod.).

Domnívám se, že lidskou důstojnost není nutné prokazovat či zdůvodňovat (vědecky, historicky, teologicky, filosoficky apod.), zda lidská důstojnost náleží člověku silou jeho lidského bytí, nebo odvisí od způsobu jeho života, případně od jeho postavení ve společnosti, či je dána Bohem, neboť Bůh stvořil člověka k obrazu svému a podobně, ale že je nezbytné ji prostě uznávat jako ničím nezpochybnitelnou, nedotknutelnou a nezcizitelnou danou skutečnost, neboť od lidské důstojnosti odvisí všechna další osobnostní práva člověka (svoboda, právo na život, sebeurčení apod.). V tomto se víceméně ztotožňuji s inherentním pojetím důstojnosti, nicméně byť i kontingentní pojetí má svým sociálním zdůvodněním svá pro mne logická opodstatnění, nevnímám je odděleně, nýbrž spíše jako doplnění či rozvinutí již dané inherentní důstojnosti, podobně jako Cicero. Avšak zdůvodnění fenoménu lidské důstojnosti patrně nutné je, neboť člověk je tvor zvědavý a hledá zdůvodnění norem a morálky a ptá se co je mravně správné a nesprávné (provést euthanasii, provést potrat apod.). Kategorie dobra a zla zde není dána přirozeným či pozitivním zákonem, ale závisí na svobodném vědomí a poznání jednotlivého člověka. Proto je významné svědomí v každém člověku jako úsudek praktického rozumu ve vztahu k vlastnímu jednání.

Jedním ze zásadních historických zlomů se stala Všeobecná deklarace lidských práv, jež byla schválena Valným shromážděním OSN dne 10. 12. 1948 (byť se tehdejší Československo zdrželo hlasování), neboť v ní bylo deklarováno, že všichni lidé se rodí svobodní a stejné důstojnosti a práv. V našem právním řádu se tato myšlenka formulovala až v roce 1993 (v důsledku historického dění) v Listině základních práv a svobod. V této listině se hovoří o tom, že základní práva jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná a že lidé jsou svobodní a jsou si rovni v důstojnosti a právech.

Všechny tyto společenské změny v chápání a uznávání lidských práv a lidské důstojnosti se v historii projeví i ve změnách vězeňského systému. V dějinném vývoji lidského společenství došlo v mnoha zemích nejen ke zrušení trestu smrti, ale i k odstranění mučení a jiného krutého, nelidského a ponižujícího zacházení s vězněnými osobami. Vývoj společnosti se zásadním způsobem projevil i ve změněném přístupu k samotnému účelu trestu provinilce. Kromě zachování základních funkcí trestu odnětí svobody, kterými je ochrana společnosti před zločinci a zastrašení společnosti před pácháním trestné činnosti se díky společenským změnám, projevujícím se v uznávání lidských práv a lidské důstojnosti zásadně změnilo zacházení s vězněnými osobami ve výkonu vazby i ve výkonu trestu odnětí svobody.

V současné době dle zákona č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky je příslušník povinen plnit služební povinnosti a úkoly vyplývající pro něj ze zákonů a z dalších obecně závazných právních předpisů a z rozhodnutí a příkazů nadřízených. Výše uvedený zákon v § 6 odst. 1 stanovuje příslušníkům povinnost jednat s osobami ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody vážně a rozhodně, respektovat jejich práva, zabraňovat krutému nebo důstojnost ponižujícímu zacházení s těmito osobami i mezi nimi navzájem a působit k naplňování účelu výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Dále zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky stanovuje v § 6 odst. 2, že při provádění služebních zákroků a služebních úkonů je příslušník povinen dbát cti a důstojnosti osob, s nimiž jedná, i své a nepřipustit, aby těmto

osobám vznikla bezdůvodná újma a aby případný zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného služebním zákrokem nebo služebním úkonem.

Náš právní řád (zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody) v § 1 odst. 2 definuje účel výkonu trestu odnětí svobody tak, že účelem výkonu trestu odnětí svobody je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti. Je zde jasně patrný posun od zachování pouhých základních funkcí trestu odnětí svobody k cílenému působení na odsouzené po dobu uvěznění, v jehož průběhu nesmí být vystaveni krutému či ponižujícímu zacházení. Toto definuje jako hlavní zásady výkonu trestu rovněž zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody v § 2 tak, že trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. Dále výše zmíněný zákon v § 2 odst. 2 uvádí, že s odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Lidská důstojnost je úzce spojena s otázkou lidské svobody a jejího omezení. Jistá míra svobody k důstojnosti člověka nezpochybnitelně patří, avšak ne zcela každé její omezení znamená ponížení člověka. V konfliktní situaci mezi pachatelem a obětí trestného činu, která předchází spravedlivému odsouzení pachatele právním společenstvím, oběť činu svou důstojnost skrze potrestání pachatele neztrácí a stejně tak neztrácí ani pachatel svým činem jeho důstojnost. V dnešní době se v naší společnosti respektuje i důstojnost pachatele (zachováváním ho při životě a respektováním jeho lidské důstojnosti a omezením jeho práv pouze do té míry, která je nezbytná pro zajištění účelu vykonání trestu odnětí svobody, jenž je přesně definován zákonnými normami). Žádný jedinec,

jenž zneužil morální autonomie jiného jedince či skupiny porušením nějaké právní normy, pro své provinění nepozbývá právo na lidskou důstojnost - tudíž mu lidská důstojnost nesmí být upírána ani v podmínkách uvěznění, kam se následně může dostat (pakliže překročí svým jednáním vůči někomu či něčemu zákon) výlučně z rozhodnutí soudu za účelem zajištění pro vyšetřování orgánů činných v trestním řízení, nebo je-li pravomocně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Člověk má právo na život ne proto, že mu toto právo někdo přiznal, ale proto, že je člověkem, z čehož vyplývá požadavek respektování každého člověka jak ze strany ostatních jednotlivců, tak i ze strany společenských skupin. Avšak ohlédneme-li se do historie vězeňství, nebylo tomu vždy tak.

Za své činy je odpovědný každý člověk. Odpovědnost je přirozenou součástí svobody, bez odpovědnosti by se nedalo hovořit o svobodě, jednalo by se spíše o svévoli, neboť každý by měl mít na paměti, že tam kde začíná svoboda druhých lidí, tam končí svoboda jednotlivce. Není možné svévolně rozpínat hranice vlastní svobody na úkor svobody a práv jiných lidí. Svoboda je volnost, volba a sebeurčení.

„Člověk je jedinečnou, neopakovatelnou a nezaměnitelnou osobou. Přes mnohá vnitřní i vnější omezení je svobodný. Jeho důstojnost se utváří ve svobodě a mravním sebeurčení.“¹⁰³

3.2 Zhodnocení úrovně vězeňství České republiky

Cílem mé práce je kriticko-etická reflexe vězeňské praxe především s ohledem na požadavek lidské důstojnosti a porovnání vývoje podmínek výkonu vazby a výkonu trestu ve věznicích a vazebních věznicích České republiky s podmínkami z let minulých, jehož smyslem je zejména zjištění, zda a do jaké míry došlo k pokroku v zachovávání práv a lidské důstojnosti vazebně stíhaných

---

¹⁰³ Překlad 2. Dílu katolického katechismu pro dospělé, *Život z víry*, s. 16

obviněných a odsouzených k výkonu trestu nepodmíněného odnětí svobody.

Použila jsem metodu sekundární analýzy dat, spočívající ve studiu literatury, porovnávání legislativních norem a metodu zúčastněného pozorování (pracuji ve vazební věznici již devátým rokem).

V práci jsem podložila svá zjištění porovnáním historie vězeňství, zejména v českých zemích, kde se na vývoji podmínek výkonu vazby a výkonu trestu zásadním způsobem projeví historicky významné události.

Svou charitativní podstatou a poselstvím humanistické etiky křesťanství v historickém sledu významně ovlivnilo penitenciaristiku, neboť v důsledku uznání křesťanství postupem času docházelo ke zmírnění krutého trestání a mimo jiné nabádá k pomoci vězněným osobám a péči o ně.

Jak je vidno z historického přístupu k soudnictví a trestání viníků, je lidská důstojnost vnímána vždy v kontextu daném dobou, kontinentem, státní příslušností, pohlavím, věkem, sociálním prostředím apod., neboť toto ovlivňuje každého jedince ve veškerém počínání a tudíž i v pohledu na člověka jako lidskou bytost a tím potažmo i na samu lidskou důstojnost.

Od mé maminky jsem slyšela větu: „Kdo nemá rád sám sebe, nemůže mít rád ani ostatní.“ Mínění tím byli lidé, zvířata i rostliny... Patrně je to řečeno velmi jednoduše, avšak s obsahem myšlenky v podstatě souhlasím dodnes. Ten, kdo si neváží sám sebe, kdo nenašel v sobě vlastní důstojnost, dle mého názoru není schopen zachovávat a respektovat důstojnost kohokoliv a vůbec čehokoliv jiného. Myšlení a konání takovýchto lidí ochuzuje je samotné od plnohodnotného života (zároveň i duchovního života). Někteří lidé jsou neškodní pro své okolí, avšak domnívám se, že tím, že si neuvědomují vlastní důstojnost, poškozují sami sebe, neboť nechají jiné, jedince, nerespektující lidskou důstojnost, aby s nimi nedůstojně jednali. Většina jedinců, kteří nevnímají důstojnost lidských bytostí (ani tu vlastní), nepřisuzují žádnou důstojnost či právo na důstojnou existenci ani zvířatům, rostlinám či věcem kolem nás. Tito lidé se pak často v „normální společnosti“ jeví jako maladaptivní jedinci nemající daleko k týrání zvířat a vandalismu, od čehož je už jen pouhý krůček k fyzickému či psychickému napadání člověka, čímž často způsobují traumatické újmy v psychice i na lidské

důstojnosti mnoha lidí.

Překročí-li tito nepřizpůsobiví jedinci svým jednáním vůči někomu či něčemu zákon a soud je pak pravomocně odsoudí k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, paradoxně (jak jsem poznala z vlastní letité praxe ve vazební věznici) se pak tito jedinci zaštiťují právě právem na lidskou důstojnost, na tu lidskou důstojnost, kterou sami svým jednáním někomu hrubě poškodili. Jelikož žádný jedinec, jenž zneužil morální autonomie, neztrácí právo na důstojnost – není mu upírána ani v podmínkách uvěznění.

O lidské důstojnosti se diskutuje (nejen na úrovni filosofické) již od starověku, je základním etickým východiskem každé vyspělé společnosti. V dějinách filosofie nacházíme mnoho pojetí a definování lidské důstojnosti od poukázání na to, že člověk je živý tvor, přes vidění člověka jako myslící bytosti až po definování člověka jako Božího stvoření.

V průběhu dějin se na základě nových zkušeností a poznatků mění nejen způsob nazírání na člověka a poměry ve společnosti, které inovují přístupy k člověku, k jeho právům a k zachování lidské důstojnosti, ale v souvislosti s těmito změnami se inovuje i systém soudní a vězeňský. Pro ilustraci společenských změn připomenu rozhovor T. G. Masaryka s Karlem Čapkem na téma trestu smrti, ve kterém T. G. Masaryk argumentuje mravní excitací. Říkal, že vzetí života člověku je bezpráví tak strašlivé, že může být usmířeno výkupným jen stejně těžkým. T. G. Masaryk zohledňoval při rozhodování o udělení milosti v případech soudního rozhodnutí o vykonání trestu smrti patřičný rozdíl mezi vraždou a zabitím a uznával polehčující okolnosti každého zločinu, dle požadavků tehdejší kriminální psychologie. Ve výjimečných případech však uznal, že trest smrti je ve shodě s metafyzickým uznáním hodnoty lidského života. V jeho moudrosti však již tehdy předpokládal a věřil ve vývoj lidstva a společnosti směrem k uznávání hodnot lidského života, lidských práv a lidské důstojnosti. Prohlásil, že věří a očekává, že trest smrti bude zrušen vyšší vzdělaností a mravností obyvatelstva, souhlasem celé společnosti. Ve výše uvedených názorech T. G. Masaryka spatřuji nejen důkaz jeho pokrokového myšlení, ale přímo vizionářskou dějinnou předpověď, která se splnila o několik desetiletí

později. Správně zmiňuje nejen vzdělanost, avšak i mravnost, neboť jsou známy případy vzdělaných a velmi inteligentních zločinců.

Jako pokrokové lze hodnotit i vydání zákona O ukládání trestu smrti a o doživotních trestech z roku 1934, ve kterém došlo ke „změkčení“ trestu smrti, neboť stanovil, že je možné uložit trest těžkého žaláře doživotního nebo dočasného (15 – 30 let), jsou-li zjištěny závažné polehčující okolnosti a trest smrti by se tak stal nepřiměřeně přísným.

Nejen změna politického zřízení, ale věřím, že i morální vyzrávání naší společnosti změnilo některé do té doby platné normy (například zrušení trestu smrti), neboť se může stát, že normy za změněných podmínek již nechrání hodnoty, pro jejichž uskutečňování byly původně formulovány. K normativním změnám s ohledem na změny nejen společenské došlo i v oblasti zajišťování výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

V pokrokovém vězeňství platí presumpce neviny – je tedy rozdílné zacházení s obviněnými ve výkonu vazby, kteří na rozdíl od odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody mají zcela odlišný režim. Způsob práce s obviněnými ve výkonu vazby se liší, neboť dosud nejsou pravomocně odsouzeni. Základním rozdílem je, že obvinění na rozdíl od odsouzených mají z důvodu uvalení vazby trávit více času na celách. Nesmí navazovat nedovolené styky s takovými obviněnými, aby nedošlo k maření účelu výkonu vazby.

Vlivem humanizace se uplatňují snahy o zlepšování podmínek vězňených osob. V roce 2013 došlo ke zlepšení podmínek výkonu vazby nejen estetizací prostor (cel, kulturních a terapeutických místností, vycházkových dvorů apod.), rozšiřováním nabídky volnočasových aktivit, ale zejména navýšením času, který mají obvinění právo trávit mimo cely a navýšením ubytovacích kapacit pro vazbu se zmírněným režimem, kde jsou obvinění uzamykáni na celách pouze v časech přesně vymezených v časovém rozvrhu dne Vnitřního řádu vazebních věznic a mimo tuto dobu mají otevřené prostory, čímž je jim umožněno se volně stýkat s ostatními obviněnými, umístěnými v souladu s předpisy v této ubytovně. Množství nabízených aktivit obviněným v jednotlivých věznicích omezuje nejen legislativa o výkonu vazby (extramurální aktivity), ale zejména prostorové

a materiální možnosti jednotlivých věznic. Tato omezení se týkají nejen sportovních, vzdělávacích a zájmových aktivit, ale především pracovních aktivit. Zaměstnávání vězňených osob je záležitostí především odsouzených, neboť u obviněných by se nedařilo zajistit (prostorově, materiálně ani personálně), aby nedocházelo k maření účelu výkonu vazby. Psychiku obviněných zásadně narušuje nejistota z výsledku soudního rozhodnutí, nejistota o zachování soukromého zázemí, ale i nejistota ve schopnosti právního zástupce, jenž je obhajuje. Toto vše je silným stresorem pro vazebně stíhané obviněné osoby. Dalším velkým stresorem je významné omezení běžného fyzického pohybu, nucená socializace s jinými lidmi, ale zejména izolace od svých nejbližších a rovněž nezbytné podřízení se přesně vymezenému režimu věznice a personálu.

Vzhledem ke skutečnosti, že výkon vazby pro obviněné je jednoznačně psychicky a fyzicky náročnější než výkon trestu pro odsouzené (odsouzení na rozdíl od obviněných již vědí, co je čeká a tudíž mají možnost se s novou skutečností pozvolna vyrovnávat a mnohdy v případech recidivistů přichází do jim již důvěrně známého prostředí a psychicky téměř nestrádají) se v letech 2013 a 2014 realizovalo postupně ve třech etapách zlepšení podmínek výkonu vazby a v budoucnu se o další zlepšení bude nadále usilovat. Došlo ke zlepšení podmínek výkonu vazby nejen již zmíněným rozšířením nabídky volnočasových aktivit a času, který mají obvinění právo trávit mimo cely, ale i estetizací cel a prostor, ve kterých se vězňené osoby pohybují, nákupem nového nábytku, či renovací stávajícího vybavení apod. Zmíněné zlepšení podmínek výkonu vazby byly spíše dílčí kroky bez koncepční povahy a návaznosti na vězeňství jako celku - využily zejména finanční prostředky, uspořené amnestií ze dne 1. 1. 2013 Rozhodnutím prezidenta republiky č. 1/2013 Sb. o amnestii. Na svobodu při výše zmíněné amnestii bylo z věznic propuštěno téměř 6500 vězňených osob, čímž došlo ke snížení stavů vězňených osob v přeplněných věznicích. Vězeňská služba České republiky ve statistické ročence za rok 2012, tedy pouhý rok před amnestií v roce uvádí, že byla atakována hranice využitelnosti ubytovacích kapacit, kterou se při stále narůstajícím počtu vězňených osob a tlaku na nižší rozpočet Vězeňské služby České republiky daří jen stěží optimálně řešit, a že rok 2012 se zapisuje do

dějiny novodobého vězeňství historickým maximem při překročení hranice 23 500 vězněných osob (využití ubytovací kapacity v průměru na 111,59 %) a přes viditelný doklad nárůstu potřeb na ochranu a obranu, odborné zacházení a výkon souvisejících agend, však tento rok nepřinesl žádná pozitivní opatření v oblasti personální politiky vedoucí k navyšování počtu zaměstnanců či příslušníků. Ročenka dále uvádí, že nedostatečné personální pokrytí tak vede k větším restrikcím, přísnějším bezpečnostním opatřením a samozřejmě k nárůstu objemu vykonávaných agend.

Dle statistické ročenky Vězeňské služby české republiky za rok 2013 tak počet vězněných osob v českých věznicích klesl z 22645 na 16091 vězněných osob. Na konci roku 2013 již bylo vězněno 16609 osob. V průměru za rok 2013 se díky amnestii snížila naplněnost ubytovací kapacity na 77,74%. Ročenka dále uvádí, že z důvodu rapidního snížení stavu vězněných osob došlo ke zrušení některých oddělení, určených pro výkon trestu odnětí svobody, zakonzervování tří poboček ve Vyšních Lhotách, Poštorné a Velkých Přílepech, dokonce i k uzavření celé organizační jednotky Věznice Drahonice k 30. dubnu 2013.

Vězeňská služba České republiky doposud nezveřejnila statistickou ročenku za uplynulý rok 2014, avšak informovala o stavu vězněných osob ke dni 6. 3. 2015, kdy stav vzrostl na 19259 vězněných osob a naplněnost věznic byla na 94,02 % ubytovací kapacity při zachování 4m² na osobu.

Zákonem č. 276/2013 Sb. došlo k novelizaci zákona č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby a zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody změkčením dosud platných omezení, kdy např. i obvinění v koluzní vazbě smí telefonovat i svému obhájci.

Ve své práci jsem dospěla k jednoznačnému výsledku, totiž že člověk, který není schopen vlastními silami překonávat životní problémy a překážky, se kterými se setkává při plnění svých lidských úloh a rolí, potřebuje pomoc profesionálních odborníků, aby se jeho již vzniklé problémy neprohloubily a neocitl se v jejich důsledku ve výkonu vazby či posléze ve výkonu trestu odnětí svobody. Prevence je nejdůležitější, neboť předchází mnoha nenapravitelným škodám.

Pakliže je člověk uvězněn, odborní zaměstnanci ve věznicích, jsou

připraveni vězněným osobám pomoci zmírnit následky jejich uvěznění. Odborní zaměstnanci jsou vybaveni potřebnými kompetencemi a záměrně působí na vězněné osoby souborem metod, zaměřených na přímý pracovní kontakt (přičemž důraz je kladen nejen na možné vlivy kořenící v osobnosti člověka, ale i na vlivy, působící v jeho okolí). Komplexně s vězněnými osobami pracují na odstranění či zmírnění stresorů, se kterými se ve věznicích každodenně potýkají.

Nemohu se nezmínit, že prostředí věznic je silně zátěžové nejen pro vězněné osoby, avšak i pro zaměstnance, kteří rovněž opouštějí věznice po letech přesně předpisy vymezené, přísně sledované (jejich počínání je dnem i nocí pod kamerovým záznamem), vojensky organizované služby psychicky poznamenání. Zachovávání lidských práv a lidské důstojnosti vězněných osob a potažmo i důstojných podmínek jejich věznění jsem zde již široce popsala, avšak z mého úhlu pohledu z „druhé strany“ si dovoluji krátkou zmínku o tom, že na důstojné podmínky příslušníků a zaměstnanců vězeňské služby se ve stínu humanizace vězeňství jaksi pozapomíná. Nebývá výjimkou, že prostory pro vězněné osoby jsou v některých věznicích vybaveny lépe než služebny a kanceláře zaměstnanců. Což je patrně opět otázkou nedostatečného finančního rozpočtu a jeho přerozdělení. Další záležitostí, kterou jsem z úhlu pohledu nekuřačky vždy vnímala jako nelogickou nejen z důvodu ochrany zdraví při práci, ale zejména z hlediska bezpečnosti (možnost vzniku požáru) je dovolené kouření vězněných osob na celách. Podotýkám, že zaměstnancům je v prostorách celé věznice kouření zakázáno. Příslušníci a zaměstnanci, kteří ve věznicích denně musí provádět technické prohlídky cel, takto v celách vězněných kuřáků (jichž je stále většina) kde je nezřídka množství kouře i snížená viditelnost, pasivně vykouří možná i krabičku cigaret. Řešení je dle mého názoru otázkou nejen etickou, ale patrně i právní, kde na sebe naráží práva dvou skupin: vězněných osob a zaměstnanců věznic. V dějinných souvislostech je jasně patrný vzestupný vývoj ve snaze o zachování lidských práv a v respektování lidské důstojnosti. Věřím, že naše společnost bude i nadále směřovat vývoj lidstva a společnosti směrem k uznávání hodnot lidského života, lidských práv a lidské důstojnosti pro všechny lidské bytosti bez rozdílu.

ZÁVĚR

V úvodu své práce jsem si stanovila cíl, jímž bylo nejen porovnat a zhodnotit vývoj podmínek výkonu vazby a výkonu trestu ve věznicích a vazebních věznicích České republiky s podmínkami z let minulých, ale zejména kriticko-eticky zreflektovat zachovávání práv a lidské důstojnosti vězňených osob.

Výsledkem této práce pro mne nejsou pouze získané informace, ale i rozšíření vědomostí, znalostí a rozhledu v této zajímavé a domnívám se, že i v budoucnu stále aktuální oblasti. Zejména mnohaletou spoluprací s odbornými zaměstnanci vazební věznice za dosavadních devět let působení ve vězeňství, jejich zkušenosti a názory považuji za veliký přínos a obohacení. V této práci, pojednávající o porovnání a zhodnocení vývoje podmínek výkonu vazby a výkonu trestu ve věznicích a vazebních věznicích České republiky s podmínkami z let minulých, ale zejména přinášející kriticko-etickou reflexi vězeňské praxe především s ohledem na požadavek lidské důstojnosti, jsem popsala nejen metody práce, ale především právě změnu ve společenském postoji k vnímání problematiky zachovávání práv a lidské důstojnosti vězňených osob v průběhu uvěznění a trestání.

Domnívám se, že v dnešní „moderní“ poněkud hektické době je mnoha lidem lhostejná lidská důstojnost, ať již vlastní či cizí. Tento nepříznivý jev spatřuji jako důsledek faktu, že lidé jsou zacílení především na ekonomický zisk, materiální uspokojení a společenskou prestiž. Zdá se, že zcela nevyhnutelně musí úcta a respekt k lidské důstojnosti upadat je-li velká část společnosti zaměřena pouze na uspokojování vlastních materiálních potřeb (nelze nezmínit, že nadbytečných). Avšak i přes výše uvedené smutné konstatování se v historickém kontextu ukázal zřejmý pokrok v uznávání lidských práv a v respektování lidské důstojnosti. Lze předpokládat, že tento vzestupný trend bude i nadále pokračovat.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BEDRNOVÁ, E.; NOVÝ, I. *Moc, vliv, autorita*. Praha: Management press Nt Publishing, 2001. ISBN 80-7261-053-8.

BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011 ISBN 978-80-7338-115-8

FÁBRY, A. *Úvod do penológie*. Bratislava: Občianské združenie Sociálna práca, 2006. ISBN 80-89185-23-1.

FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*, Praha: Dauphin, 2000. ISBN-80-86019-96-9.

FRANCEK, J., *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha: Rybka publishers s Euromedia Group a knižním klubem, 1999. ISBN 80-86182-91-6.

HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5.

HÁLA, J. *Psychosociální práce s maladjustovanými osobami*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005. ISBN 80-7040-815-4.

HANUŠ, B. *Primární základy penologie*. Praha 1: Vysoká škola Jana Amose Komenského, 2005. ISBN 80-86723-14-3.

JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie II. (Dějiny penitenciaristiky jako vědy žalářní)*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-34-5.

KAŠČÁKOVÁ, N. *Obranné mechanismy z psychoanalytického, etologického a evolučno-biologického aspektu*. Trenčín: Vydavateľstvo F, Pro mente sana, 2005. ISBN 80-88952-41-7.

MARTINEK, C. *Cesta k solidaritě*. Svitavy: Trinitas, 1998. ISBN 80-86036-07-03.

MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-002-5.

MIKŠÍK, O. *Hromadné psychické jevy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005. ISBN 80-246-0930-4.

MONTAG, J. SOBEK, T. *Should Paris Hilton Recieve a lighter prison sentence because she's rich?* Praha: Charles university in Prague, Center for economic Research and Graduate Education (CERGE) and Economics Institute of the ASCR, 2014. ISBN 978-80-7343-320-8.

MUSIL, J. *Sociální psychologie*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. ISBN 80-7318-292-0.

NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. Praha: Academia, 1969. ISBN nevedeno.

SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1979. ISBN 21-049-79-509-21-857.

SYNEK, J. *Svobodni v nesvobodě*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-333-7.

TICHÝ, M. *Práce se sociálně neadaptovanými klienty*. Ostrava: Ostravská Univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 978-80-7368-0310-8.

VYKOPALOVÁ, H. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie v kontextu komunikace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. ISBN 80-244-0084-7.

VYKOPALOVÁ, H. *Komunikace jako součást profese*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. ISBN 80-7318-344-7.

WURMBRAND, R. *Starker als Kerkermauern*. Wuppertal: Aussaat Verlag GmbH, 1969.

F, J. *Řezáč-reformátor vězeňství a školství 19. století. Příloha časopisu české vězeňství č. 2/1997*. Uhlík, J., Praha: Tiskárna VS Praha-Pankrác, 1997. ISBN neuvedeno.

Jak mluví čeští vězni: místo a úloha vězeňského argotu. Příloha časopisu české vězeňství č. 4/2002. Hála, J.; Soudková, P., Praha: Tiskárna VS Praha-Pankrác, 2002. ISBN 80-238-9463-3.

Monitoring vězeňství v České republice v roce 1999. Výsledná zpráva projektu realizovaného za spolupráce Českého helsinského výboru, Nadace rozvoje občanské společnosti a Fordovy nadace. Český helsinský výbor, Tiskárna Fokus Praha, 2000. ISBN 80-86436-00-4.

Vězeňství a nelegální drogy. Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích. Miovský, M; Spirig, H.; Havlíčková, M., Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-03-X.

Život z víry. Překlad 2. Dílu katolického katechismu pro dospělé. Šrajfer J., Rynešová M., Feldmann V., Protisk České Budějovice, 2005.

ISBN 80-7040-809-X

Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky (zákon České národní rady ze dne 17. listopadu 1992, v platném znění)

Zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby (zákon ze dne 10. listopadu 1993 v platném znění)

Vyhláška č. 109/1994 Sb. - Řád výkonu vazby (vyhláška Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. dubna 1994 v platném znění)

Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody (zákon ze dne 30. června 1999, v platném znění)

Vyhláška č. 345/1999 Sb. - Řád výkonu trestu odnětí svobody (vyhláška Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. prosince 1999 v platném znění)

Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. Praha: IKSP [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>>, studie 2011, pdf 390, BIEDERMANOVÁ, E. PETRAS, M.: *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení.*

Trestní-řízení. com [online]. [cit. 10. 3. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/amnestie-z-8-prosince-1989>>.

Vězeňská služba České republiky [online]. Praha: VSČR, [cit. 1. března 2015] Dostupné na WWW: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/vykon-vezenstvi-16/legislativa>>.

ABSTRAKT

HOROVÁ, D. *Vývoj podmínek výkonu vazby a výkonu trestu ve věznicích a vazebních věznicích České republiky*. České Budějovice 2015. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce doc. Mgr. Dr. theol. Jindřich Šrajer.

Klíčová slova: vazební věznice, obvinění vazebně stíhaní, odsouzení k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, Vězeňská služba České republiky, výkon vazby, výkon trestu.

Práce se zabývá porovnáním a zhodnocením vývoje podmínek výkonu vazby a výkonu trestu ve věznicích a vazebních věznicích České republiky s podmínkami z let minulých, ale zejména pokroku v zachování práv a lidské důstojnosti vězněných osob.

Dále práce stručně seznamuje s úkoly Vězeňské služby České republiky, s typy věznic a účelem výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, s právy obviněných a odsouzených. Práce obsahuje srovnání historického pokroku v práci s obviněnými a odsouzenými, v péči o jejich fyzické a duševní zdraví, ale zabývá se i problematikou zachování lidské důstojnosti v podmínkách uvěznění.

V současné penitenciární praxi odborní zaměstnanci i příslušníci Vězeňské služby České republiky uplatňují v rámci materiálních a prostorových možností jednotlivých věznic komplexně řadu metod, které právo člověka na zachování lidské důstojnosti vězněným nejen neupírají, nýbrž je podporují a ctí.

ABSTRACT

HOROVÁ, D. *Development of conditions of detention and imprisonment in prisons and remand prisons in the Czech Republic*. České Budějovice 2015. The thesis. University of South Bohemia in Czech Budejovice. Faculty of Theology. Department of Practical Theology. Supervisor doc. Mgr. Dr. theol. Jindřich Šrajer.

Key words: remand prison, accused in custody, sentenced to perform unconditional imprisonment, the Prison Service of the Czech Republic, detention, and imprisonment.

The thesis deals with the comparison and evaluation of development conditions of detention and imprisonment in jails and prisons in the Czech Republic with the terms of previous years, but especially progress in respecting the rights and dignity of prisoners.

Further work briefly introduces the tasks of the Prison Service of the Czech Republic, with types of prisons and the purpose of detention and imprisonment, the rights of accused and convicted. The thesis includes a comparison of historical progress in working with accused and convicted in the care of their physical and mental health, but it also addresses the issue of preserving human dignity in conditions of imprisonment.

Currently in penitentiary practice professional staff and members of the Prison Service of the Czech Republic apply, within the material and space available in each prison complex, series of methods that the human right to human dignity, not only does not deny, but it also supports and honors.